

2957

1 9 2 7.

9(47)
5-23

9(47)
S-23
un

ՊՐՈԼԵՏԱՐՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ՅԵՐԿՐՆԵՐԻ, ՄԻՍՅԵՔ

24 JAN 2006

10 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՆՎԻՐՎԱԾ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐՅԱՆ
ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅԱՆ ՏԱՄՆԱՄՅԱԿԻՆ

ԽՐԱԳՐՈՒԹՅԱՄԲ Գ. ԽԱՐՄԱՆԿԱՐՅԱՆԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ ԽԱՐԿՈՎԻ ՀԱԹԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹԻ ԿՈՒՆՏ-ՍԵԿՑԻԱՅԻ

ԵՐԱՅՈՒՐ - ԿՈՆ

1927 թ.

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԻՑ

Խաբկովի Հայկական Գաղութի Կուլսակցիան Կովկասի Խաբկովի շրջանային կոմիտեի հայկական սեկցիայի հետ միասին հրատարակում է ներկա հոբելյանական ժողովածուն, նվիրված Հոկտեմբերյան Հեղափոխության տասնամյակին:

Ներկա ժողովածուի մեջ խմբագրությունն աշխատել է յուսաբանել Խաբկովի հայ հասարակության այն հիմնական հաջողությունները, չեղ նվաճումները, վորոնց հասել է Ռուսաստանի չեղ Հայաստանի պոլիտարիաթը, հոկտեմբերի տասնամյակին: Առանձին ուսադրություն է դարձված Տեղական հայերի կուլտուրական կյանքի յուսաբանման չեղ հաջողությունների վրա:

Ժամանակի պակասության պատճառով խմբագրությունը հնարավորություն չունեցավ ժամանակին հրատարակել ներկա ժողովածուն չեղ զանազան դժվարությունների հանդիպելով հազիվ կարողացավ այս առես յույս Տեղները:

Ժողովածուի հաջողությունը գտնելու գեպում, խմբագրական կոլեգիան բոլոր միջոցները ձեռք կառնել ներկա ժողովածուն պարբերական դարձնելու: Տեղիս ազգաբնակչության բանակը չեղ կուլտուրական ուժերը հնարավոր են դարձնում այդ բանը չեղ խմբագրությունը հույս ունի, վոր կարող կլինի գտնել չեղ չեղ չեղեք առիթը մի առգամ պարբերական ժողովածու հրատարակել:

Հայկական սեկցիայի առաջարկությամբ պատասխանատու խմբագիր նրատանակված է ընկ. Խառնակարյանը, վորը միջկնույն ժամանակ ժողովածուի ուղղությունը սվողն է:

Ներկա ժողովածուն, լինելով իր որինակի մեջ առաջինը Խաբկովի Հայ իրականության մեջ, գեղծ չե, ի հարկե, պակասություններից. ընթերցողները ներողամիտ պիտի լինեն այդ պակասությունների հանդեպ:

Խմբագրական կոլեգիայից անկախ պատճառներով բերն անհնար չեղավ պատկերագրել, մի պակասություն, վորը նույնպես ռատ կարելի է:

Խաբկովում մատական պարբերաթեր ունենալու հարցը կը վորո՞ւնի այս ժողովածուի հաջողությունը:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ ԿՈՂԼԵԳԻԱ

ՊՐՈԼԵՏԱՐԻԱՏԻ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱՅԻ 10 ՏԱՐԻՆ

Ամբողջ թորհուրդների Միությունը, մեծից մինչև փոքրը, տոնում է Հոկտեմբերյան Հեղափոխության տասնամյակը: Ամբողջ յերկիրը, բանվորա-գյուղացիական ազգաբնակչությունը, պրոլետարիատի ավանգարդը՝ կոմունիստական կուսակցությունը և համաշխարհային պրոլետարիատի լավագույն ներկայացուցիչները տասնամյա պայքարի և ստեղծագործության արդյունքներն են հաշվի առնում:

Իշխանության խլումը բանվոր դասակարգի կողմից ղեկավարությունը կոմունիստական կուսակցության, կատարվեց յերկրի տնտեսական կյանքի ամենաքայքայված մոմենտին: Վոչ միայն ցարական կառավարությունը, այլև նրան հաջորդող բուրժուազիայի, մանր բուրժուազիայի և սոցիալ-համաձայնավորողների ժամանակավոր կառավարությունը վոչ մի միջոց ձեռք չառան կազմակերպելու քայքայված ժողովրդական տնտեսությունը, մի կողմից նրա համար, վոր չեյին ուզում, իսկ մյուս կողմից նրա համար, վոր չեյին կարող, վորովհետև ընդունակ չեյին հիմնական վերակազմության յենթարկելու համար ամբողջ տնտեսությունը: Միևնույն ժամանակ պետք է վորոշակի մատնանշել, վոր ռուսական բուրժուազիան տեսնելով բանվոր դասակարգի աճող եներգիան և զինվորական շինելներ հագած բազմամիլյոն գյուղացիական մասսայի անդադար հեղափոխականացումը, զգալով վճռական որերի մոտենալը և տեսնելով իր առաջ սոցիալական հեղափոխության կարմիր ուրվականը, ձեռք է առնում բոլոր միջոցները ավելի ևս կազմալուծելու ի քայքայելու արդյունաբերությունը:

Յերկրին սպառնում էյին քաղցը, արդյունաբերական արտադրանքների բացակայությունը, փոխադրության և հաղորդակցության միջոցների իսպառ անկումը և գերման իմպերիալիստական բանակների հարձակումը:

„Բարի դաշնակիցները“, վորոնք ռուսական մասսաների վրա նայում էյին իբրև ամենաեփան թնդանոթային մսի վրա, սարքում էյին ստոր դավեր բանվոր դասակարգի դեմ, պատրաստվում էյին ակտիվ յելույթների և միևնույն ժամանակ ուժեղ կերպով ոգնում էյին հակահեղափոխականության—նրա պրոլետարիատի և գյուղացիության դեմ մղած պայքարի մեջ:

Ժողովրդական մասսաները հոգնած էյին յերկարատև, հոգնեցուցիչ և աննպատակ պատերազմից, նրանք հասկանում էյին, վոր պատերազմը բացառապես կապիտալիստների և կալվածատերերի շահերի համար է և այժմ արդեն վոչ մի կերպ չեյ կարելի ստիպել ռուս զինվորին կովի գնալ նեղուցների և կ. Պոլսի համար:

Բանվորական մասսաները, ազատվելով մենշևիկների և եսեր-
ների համաձայնական դուրմանից, պատրաստ էին ըմբռնել բոլ-
շևիկների հեղափոխական լուղու գնդերը և ի կատար ածել զբաղ-
(այդ լուղու գնդերը):

Լենինի հանձարեղ ղեկավարությամբ, Կոմմունիստական կու-
սակցությունը տարավ բանվոր դասակարգին վճռական պայքար մղե-
լու համար մանր և խոշոր բուրժուազիայի դեմ: Պայքարը մղ-
վում էր քաղաքական իշխանությունը խլելու և հաստատելու պրո-
լետարիատի դիկտատուրան: Նա մղվում էր իմպերիալիստական
պատերազմը քաղաքացիական դարձնելու համար-հանուն բազմամիլ-
յոն մասսաների փրկության բուրժուազիայի և հողատերերի դարա-
վոր լծի տակից, հանուն մանր ազգությունների ազատագրման ցա-
րի բռնապետության և ժամանակավոր կառավարության ճնշումից
և հանուն սոցիալիստական շինարարության: Յեվ ահա այն բան-
վորների դեմ, վորոնք համարձակվել էին գենքը ձեռքերին խլել
իշխանությունը և ազատությունը—միացան բոլոր նրանք, վորոնց
համար թանգ էին մասնավոր սեփականության շահերը, վորոնք
սովոր էին ապրել ուրիշի աշխատանքով, անխիղճ շահագործելով
աշխատավորական մասսաներին, և այն բոլորը, ինչ վոր զգվելի չեր
և առելի. գարշելի չեր և ստոր, թե՛ Ռուսաստանի ներսում և թե
սահմաններից դուրս, կազմակերպվեց բանվոր դասակարգի դեմ
միասնական ճակատով:

Այս ճակատում, ուստի ալրոլետարիատի թշնամիների մեջ
կարելի չեր գտնել անգլիացուն և ֆրանսիացուն, ամերիկացուն և
յապոնացուն, հունիս և իտալացուն. բոլոր ազգերի ներկայացու-
ցիչները ուստ հակահեղափոխական տարրերի հետ արշավանք ձեռ-
նարկեցին ապստամբած ժողովրդի դեմ, ցանկանալով սովով, հրով
և թրով, խեղդող գազերով, տանկերով և այբրոպլաններով խեղդել
զարգացող սոցիալական հեղափոխությունը: Հակահեղափոխության
անսահման տնտեսական ուժերին ոգնության յեկավ համաշխարա-
յին մամուլը, վորը ցանելով սուտ, զգվելի և ամենախաբեա տե-
ղեկություններ հեղափոխական յերկրի մասին թունավորում էր բո-
լոր յերկրների աշխատավոր մասսաների հոգեբանությունը, լարելով
այդ յերկրների հասարակական կարծիքը խորհրդային հանրապե-
տությունների դեմ:

Սոցիալիստական կուսակցությունները, վորոնք արդեն դավա-
ճանել էին բանվոր դասակարգի շահերին 1914 թվին, պակաս
դավաճանություն չկատարեցին և 1917 թվին, անցնելով Սոցիալիս-
տական հանրապետությունների թշնամիների կողմը:

Անհավատալի ծանր էին այն պայմանները, վորոնց մեջ տար-
վում էր անհավասար կռիվ նյութական միջոցներից զուրկ ազատա-
զրկված աշխատանքի և մինչև ատամները գինված կապիտալիստա-
կան աշխարհի միջև:

Միայն հաղթելու անխախտ կամքը, հեղափոխական փոփոխու-
թյունը, զրկված հարցերի և խնդիրների պարզ ըմբռնում և համաշ-

խորալին պրոլետարիատի համակրությունը հասցրին գյուղացի-
ներին և բանվորներին հաղթանակի:

Բազմաթիվ զոհեր տալուց հետո միայն պրոլետարիատը տարավ
վճռական հաղթանակ իր թշնամիների դեմ և ձեռնարկեց իր տնտե-
սության վերականգման ու նախկին կայսրության սահմաններում
ապրող բոլոր ճնշված ազգությունների կյանքի նոր կազմակեր-
պման:

Տասնյակ և հարյուրավոր տարիներ ցարական լծի տակ տնքող
և կեղեքվող ազգերն ստացան լիովին ազատություն և հնարավորու-
թյուն, ինքնագլուխ տնորինելու իրենց բախտը: Ազգությունները,
վորոնք այլասեռման էին դատապարտված, ազգություններ, վո-
րոնք պարբերաբար արյունաքամ էին լինում, վերջապես շնչեցին
ազատ և ստացան ամենալայն հնարավորություններ զարգացման
և հառաջդիմության համար: Յարական կառավարության կողմից
քաջալերվող և հրահրվող ազգամիջյան կռիվները, փոխադարձ վո-
չնչացումը, ազգային կրքերի բորբոքումը դասակարգային պայքա-
րից յետ պահելը, արգելք էին հանդիսանում այդ ազգերի կուլտու-
րական զարգացման, առիթ տալով ճնշման միապետական կառա-
վարության կողմից:

Միայն Հոկտեմբերյան հեղափոխությունը տվեց կատարյալ
ազատություն և հնարավորություն նախկին ուստական կայսրու-
թյան սահմանում բնակվող ազգություններին ինքնորոշվելու: Յա-
րական կայսրության ավերակների վրա առաջ յեկան մի շարք հան-
րապետություններ—վորոնցից մի մասը ինչպես Լատվիան, Լիտվան,
Լեհաստանը, Ֆինլանդիան, եստոնիան բոլորովին ազատվեցին, իսկ
մյուսները միացան և կազմեցին մեր հզոր խորհրդային Հանրապե-
տությունների Միությունը:

Միության մեջ հավասար իրավունքներով մասնակցում են
Ռուսաստանի, Ուկրաինայի և Բելոռուսիայի խորհրդային հանրա-
պետությունները: Անդրկովկասյան Ֆեդերատիվ խորհրդային հան-
րապետությունը, ապա Ուզբեկիստանի և Թուրքմենիստանի խորհր-
դային հանրապետությունները: Անդրկովկասյան Ֆեդերացիայի կազ-
մի մեջ գտնվում են յերեք անկախ հանրապետություններ՝ Վրաս-
տան, Հայաստան և Ադրբեյջան: Այս յերկրների միջև, մինչև նրանց
խորհրդայնացումը անընդհատ պատերազմներ էին տեղի ունենում.
զանազան իմպերիալիստական իմբրավորումներ գրել էին իրենց
թաթը նրանցից յուրաքանչյուրի վրա: Սկզբում այդ „նովանավո-
րոդները“՝ Գերմանիան և Տաճկաստանն էին, ապա նրանց պար-
տությունից հետո յերևան են գալիս Անգլիան, Ֆրանսիան և Իտալ-
իան: Այս գիշատիչները փոշ մի հետաքրքրություն չէին հայտա-
բերում կովկասի ժողովրդական մասսաների բախտի նկատմամբ,
զրա համար պարզ է, վոր վերջիններս ծառայում էին իբրև միջոց
խորհրդային իշխանության դեմ կռվելու համար և բացի դրանից,
նրանց բոլոր հարստությունները անխիղճ կողոպտման յենթարկվե-
ցին արևմտյան Յեվրոպայի այդ կապիտալիստների կողմից:

Միայն հեղափոխության կարմիր գրոշակը համառ կռվից հետո

դուրս քշեց ավանտյուրիստներին և դավաճաններին, հողատերերին և կապիտալիստներին ու նրանց պնակալեզներին, վորոնք ծծում էին Հայաստանի, Վրաստանի և Ադրբեյջանի աշխատավորների արյունը իրենց բներից և տվեց ամբողջ իշխանությունը և հարստությունները պրոլետարիատին, վորը կարճ ժամանակամիջոցում յեռուն գործունեությունը ցույց տվեց վերականգնելով անվերջ պատերազմների շնորհիվ քայքայված տնտեսությունը, ստեղծելով բոլոր նախապայմանները այդ յերկրների կուլտուրական և տնտեսական ապագա զարգացման մամար:

Ազգային հարցի Լենինյան վորոշումը խտացրեց և հավաքեց կոմունիստական կուսակցության շուրջը բոլոր ճնշված ազգություններին: Ազգերի ազատագրումը, առանց նրանց համար տնտեսական բազա ստեղծելու—յերեվակայություն և. այդ տեսակ ազատությունը գոյություն ունի բուրժուական աշխարհում: Սորհրդային Միության մեջ բանվորական դասակարգը բոլոր միջոցները ձեռք է առնում ստեղծելու համար ամուր տնտեսական բազա ինքնորոշ հանրապետությունների համար, հնարավորություն տալով նրանց՝ զարգացնելու սեփական շինարարությունը և կուլտուրան:

Բոլոր ազգային հանրապետություններում կուլտուրայի զարգացման համար գործադրվող ուժեղ միջոցների հետ միասին, աշխատանք է տարվում բարձրացնելու այդ յերկրների տնտեսական կյանքը, ստեղծելու արդյունաբերություն, ելեքտրոֆիկացիա և այլն:

Հոկտեմբերի տասնամյակին մենք ունենք ազգությունների իսկական ինքնորոշումը և իսկական յեղբայրական միություն իՄՆՄ աշխատավորների միջև, մի միություն, վորն ապահովում է արյունով ձեռք բերված անկախության ապագա զարգացումը և ամրացումը:

Միացնելով զանազան ազգությունների աշխատավորներին մի զրոշակի տակ, վորեւորելով նրանց մի գաղափարով և վերջնականապես հաղթելով հեղափոխության թշնամիներին, կոմունիստական կուսակցությունը սկսեց յեռանդով վերականգնել տնտեսությունը, հենվելով Միության կազմակերպված պրոլետարիատի և գյուղացիության շունեվոր և միջակ տարրերի վրա:

Սոցիալիզմի հաղթությունը, սոցիալիստական շինարարություն մի յերկրում, վորտեղ ազգաբնակչության ճնշող մեծամասնությունը գյուղացիություն է կազմում, անհնարին է, յեթե սերտ կապ չկա այդ գյուղացիության հետ և բանվոր դասակարգի հետ: Բազմամիլյոն գյուղացիությունը Հոկտեմբերի շնորհիվ ազատվելով հողատերերի լծից և ստանալով հողը ուղում էր իրա տնտեսության վերականգնումը և կարիք ունեւ քաղաքից ստացվող բավականաչափ եւժան, լավ և գործարանային ապրանքների: Բանվոր դասակարգը, մի շարք տնտեսական և քաղաքական միջոցներ ձեռք առնելուց հետո, հասավ նշանակալից հաջողությունների գյուղատնտեսական ասպարեզում, հենվելով գյուղի շունեվորների և միջակների վրա և ամեն կերպ սահմանափակելով կուլակի ազդեցությունը: Գյուղատնտեսութ. մեքենայացումը, գյուղի կուլտուրական մակարդակի բարձրացումը,

գյուղատնտեսական ապրանքների գների վորոշ բարձրության ապահովումը, կոոպերացիայի լայն զարգացումը, գների իջեցումը, գյուղատնտեսական հարկի քչացումը—անա մի շարք միջոցներ, վորոնց գործադրումը բարձրացրին գյուղատնտեսությունը և հասցրին նախապատերազմյան մակարդակին:

Բայց մենակ այս միջոցները բավական չէին ամրացնելու համար քաղաքի և գյուղի միությունը: Սրա հետ միասին բանվոր դասակարգի դիկտատուրան ամրացնող միջոցներից գլխավորը արդյունաբերություն, փոխադրության և հաղորդակցության միջոցների վերականգնելն էր, վորը քայքայված գրություն մեջ ժառանգել էր բանվորական դասակարգը ժամանակավոր կառավարությունից: Անգործ ֆաբրիկաներ և գործարաններ, հազիվ շարժվող տրանսպորտ, վորը մեծ լարումով կարողանում էր բավարարել ռազմաճակատի պահանջները, Դոնբասի հեղեղված ածխահորերը, հանգած դոմնաներ, քայքայված նավթային տնտեսություն. անա խորհուրդների ստացած ժառանգությունը:

Քաղցած բանվորը այդ պայմաններից ստիպված թողնում էր իր ձեռնարկությունը և քաշվում էր գյուղի մի անկյունը իրա գոյությունը պահպանելու համար, աշխատանքի արտադրողականությունը անչափ ընկած էր: Միայն գործարանների ազգայնացումով, կեղեքողների եկսպրոպրիացիայով, անհավատալի շարժարաններից հետո, բանվոր դասակարգին հաջողվեց բարձրացնել արդյունաբերությունը, վերականգնել տրանսպորտը, ոգտագործել յերկրի խորքերի հարստությունները, հավաքել պրոլետարների ցրված խմբերը, բարձրացնել աշխատանքի արտադրողականությունը և ժողովրդական տնտեսության արտադրանքը հասցնել մինչ պատերազմյան մակարդակին: Այս բոլորը հնարավոր յեղավ միայն և միայն բանվորական և գյուղացիական լայն խավերի ոգնությունը:

Պրոֆմիություններում կազմակերպված բանվորներն ավելի և ավելի յեն լծվում պետական և տնտեսական շինարարության գործին, ջանալով ազատվել կապիտալիստական յերկրներից կախում ունենալուց:

Կապիտալիստական պետությունների բուրժուազիայի շահագործումից ազատելու համար խորհրդային բանվորին և գյուղացուն, կառավարությունն անխուսափելիորեն մտցրեց արտաքին առևտրի մենաշնորհը (մոնոպոլիա), վորը արդյունաբերական հիմնարկությունների, հողի տրանսպորտի և բանկերի ազգայնացման հետ մեկտեղ հնարավորություն է տալիս կառուցել սոցիալիզմ կապիտալիստական շրջապատման մեջ:

Հակառակ կապիտալիստական աշխարհի ջանքերին, վորով նա ուղում էր մեր Միությունը դարձնել գաղութ, հողային մի յերկիր, վորը տալու յեր միմիայն հում նյութ և սպառելու յեր կապիտալիստական աշխարհի արդյունաբերական արտադրանքները, մեր կուսակցությունը և խորհրդային իշխանությունը վճռական քայլեր տրեցին Միությունը ինդուստրիալիզացիայի յենթարկելու համար: Յերբեք անցյալում տեղի չի ունեցել նոր գործարանների և հիմ-

նարկների այն աստիճան տենդագին կառուցումը, արդյունաբերութեան այն հսկայական զարգացումը, ինչպես ներկայումս: Տարից տարի նորակառույց գործարանների և ձեռնարկների վրա յեղած ծախսումները մեծանում են և յերկիրը դանդաղ, բայց հաստատ— ինդուստրիալիզացիայի յե յենթարկվում:

Ժողովրդական տնտեսութեան ընդհանուր վերելքը և սոցիալիզմի հաջող կառուցումն անհնար է առանց յերկրի ելեկտրոֆիկացիայի: Տասը տարվա ընթացքում խորհրդային կառավարութիւնը անընդհատ գործադրում է այդ լողունը, մենք ներկայումս ունենք մի շարք արդեն աշխատող հսկա ելեկտրոկայաններ և մի ուրիշ շարք դեռ չավարտածներ: Մենք կառուցում ենք Դնեպրոշենը, վորը համաշխարհային նշանակութիւն ունի: Սրա հետ միասին աւճում է մեր ջրային և յերկաթուղային տնտեսութիւնը, զգվում են նոր յերկաթուղագծեր, բացվում են նոր ջրանցքներ, վորոնք մի ջրային ավազանը միացնում են մյուսի հետ, մի տնտեսական շըրջանը կապում մյուսին:

Խորհրդային շինարարութեան գլխավոր առանձնահատկութիւնն այն է, վոր մեր տնտեսութիւնը ծրագրային կարգով է տարվում, մեզ մոտ չկա արտադրութեան և բաշխման այն անարխիան, վորը տիրապետում է կապիտալիստական աշխարհում: Տնտեսութիւնը ծրագրով տանելը թույլ է տալիս աստիճանաբար բարելավել բանվորների կյանքի և աշխատանքի պայմանները:

Վոչ մի յերկրում աշխատանքի այն տեսակ որենտրութիւն չկա, ինչպես մեզ մոտ, վոչ մի տեղ կուտուրայի և գիտութեան նվաճումներն այն աստիճան աշխատավորական լայն մասսաների սեփականութիւն չեն կազմում, ինչպես մեզ մոտ: Վոչ մի տեղ այնպես խիստ չէ գործադրվում 8 ժամյա բանվորական օրը, ինչպես մեզ մոտ, և ի հարկէ, կապիտալիստական յերկրներում գտնվող վոչ մի բանվոր չի կարող նույնիսկ մտածել 7 ժամյա բանվորական օրվա մասին, այն ինչ մեզ մոտ, ԽՍՀՄ-ի Կենտգործկոմի մանիֆեստը հնարավորութիւն է տալիս ամենամոտիկ ապագայում իրագործել 7 ժամյա բանվորական օրը Ժողովրդական տնտեսութեան բոլոր ասպարեզներում:

Մեր տնտեսութեան ամրացումն ու զարգացումը 10 տարվա ընթացքում—հակառակ մեր թշնամիների կամքին և ձգտումներին, հակառակ նրանց ակտիվ դիմադրութեան, հակառակ մշտական պրոփոկացիայի, իրականութիւն է, վորը հաշվի յե առնվում ամբողջ աշխարհի կողմից:

Կապիտալիստական աշխարհի մեր տնտեսական ֆինանսական և քաղաքական առանձնացման քաղաքականութիւնը հանդիպում է բանվորական հզոր պետութեան ուժին, այն պետութեան, վորը ստեղծեց աճող արդյունաբերութիւն և գյուղատնտեսութիւն:

Մեր ներքին կայունութիւնն ու հզորութիւնը, մեր գյուղի և քաղաքի միութեան քաղաքականութիւնը, մեր Լենինյան ազգա-

յին քաղաքականութիւնը, մեր տնտեսական և ֆինանսական քաղաքականութիւնը հետևաք յեղան այն բանին, վոր 10 տարվա ընթացքում գրեթէ բոլոր մեր թշնամիներն ստիպված յեղան վայր դնել իրենց զենքերը, ճանաչել մեզ, հաստատել մեզ հետ վորոշ հարաբերութիւններ և զինված կռիւց անցնել պայքարի ուրիշ տեսակների (տնտեսական, ֆինանսական):

Մեր անընդհատ զարգացումը, մեր շինարարութիւնը, շարժելով ամբողջ աշխարհի ճնշված ազգերի և բանվորներ համակրանքը ցույց է տալիս բանվոր դասակարգի ընդունակութիւնը պետութիւն և Ժողովրդական տնտեսութիւն կառավարելու մեջ և մի կողմից հեղափոխականացնում է մասսաներին, իսկ մյուս կողմից պատճառ է դառնում մեր թշնամիների կատաղի ատելութեան: Մեր թշնամիների ակտիվութիւնը վերջին ժամանակներս խիստ բարձրացել է և մեր յերկրի վրա կախված է պատերազմի սպառնալիքն, վորին մենք պետք է միշտ պատրաստ լինենք, բայց վորից մենք ամեն կերպ աշխատում ենք խուսափել մեր խաղաղասեր քաղաքականութեամբ: Պատերազմական ընդհարումներից խուսափելու և կամ նրա սկիզբը հետաձգելու ամենալավ միջոցը ուժեղ կարմիր բանակ և նավատորմի ունենալն է: Մեր յերկրի զինված ուժերը ամբողջ ազգաբնակչութեան ոգնութեամբ աճում են և ամրանում, նրանք Խորհուրդների Միութեան հավատարիմ պաշպաններն են, վորը բացի զբանից ունի ուժեղ դաշնակից հանձինս համաշխարհային պրոլետարիատի:

Հոկտեմբերի տասնամյակին խորհուրդների յերկիրը գտնվում է սոցիալիստական շինարարութեան յեռուզեռի մեջ, աշխարհի բոլոր ծայրերից մեզ մոտ յեկող բանվորական պատգամավորութիւնը կարող են սեփական աչքերով համոզվել այն բանում, թէ ինչքան մեծ է պրոլետարիատի ստեղծագործութեան ուժը և մեր նվաճումներով համոզվելով այդ բանում, կուտակեն իրենց ուժերը, տանելու համար ուժեղ պայքար համաշխարհային բուրժուազիայի դեմ հանուն միջազգային հեղափոխութեան:

Գ. Խարմանդարյան

ԲԱՆԱՍ. ԳԱՐԻՆԻ

ՏԱՍԸ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

Տասը տարի յե անդուլ, անդադար,
Հերոս բանվորը և ժիր գյուղացին
Կռում են կոփում բոլորի համար
Սոցիալիզմի շենքն ամուր, ահագին:

Տասը տարի յե, վոր մեր մեծ յերկրում,
Կեղեքողների ձայնը չի լսվում,
Իսկ քաղաքներում, բոլոր գյուղերում,
Մեր խորհուրդներն են գործում, աշխատում:

Ժամանակն ահա թափով խոլական,
Թռչում է վազում արագ ամենից,
Բայց պրոլետարը չի նստած անբան,
Նա միշտ դատում է, շինում սոցիալիզմ:

Այժմ տոնում ենք մենք տասնամյակը,
Փրկության ուր կեղեքվողների,
Տոնում—բանվորի մեծ հաղթանակը
Նրա փշրելը ծանր շղթաների:

Տոնում է, խնդում մեզ հետ միասին
Բանվոր դասակարգն ամբողջ աշխարհի,
Ցնծում է նա մեր մեծ հաղթանակին
Յեվ մեզ պաշտպանել յերգվում քաջարի:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՅԵՎ ՆՐԱ ԲԱՆԱԲԱԿԱՆ, ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ
ՅԵՎ ԿՈՒՆՏՈՒՐԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ.

ԳԱՐԱԳԱՇ

Անհրաժեշտ է մի քանի տողով ծանոթացնել ընթերցողին ներկա Հայաստանի աշխարհագրական դիրքին և ազգաբնակչության, ապա անցնել նրա դրուժյան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏԵՐՐԻ-ՏՈՐԻԱՆ Ներկայումս Խորհրդային Հայաստանի տերրիտորիան կազմված է հետևյալ նախկին յերկրամասերից, նրա սահմանների մեջ է մտնում 1) նախկին Յերեանի նահանգը առանց հին նախիջևանի շրջանի (այնտեղ գտնվում է նախիջևանի խորհրդային հանրապետությունը) և Սուրմալույի գավառի (պատկանում է Տաճկաստանին), նախկին Թիֆլիսի նահանգի, Բորչալույի գավառի հարավային մասը, նախկին Գանձակի նահանգի Ղազախի և Ջանգեղուրի գավառների մի մասը և ապա Կարսի շրջանի մի փոքր մասը: Այս յերկրամասերի ընդհանուր տարածությունը կազմում է մոտավորապես 30 հազար քառակուսի կիլոմետր:

Պետք է ասել, վոր այդ տարածության մոտավորապես կեսը միայն պիտանի յե գյուղատնտեսության համար, զրանք վարելահողերն են և արոտատեղիները, վորոնց տարածությունը 15 հազար քառակուսի կիլոմետրից ավելի չե:

ԱԶԳԱԲՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆ Ըստ Հայաստանի Կենտրինական տեղեկանքների ՅԵՎ ՆՐԱ ԿԱԶՄԸ գրությունների, Հայաստանի ազգաբնակչությունը 1922 թվին հաշվվում էր 850,000 հոգի: Այդ թիվը, 1926 թվի հունվարի 1-ին հասել է 925,500-ի: Ներկայումս ազգաբնակչության թիվը 1 միլիոնից անց է:

Հայաստանի ազգաբնակչության մեծ մասն ապրում է գյուղերում և պարապում գյուղատնտեսությամբ, բայց քանի վոր անջրդի և մշակելու անհարմար հողերի տոկոսը մեծ է, գյուղացիները հողի մեծ պակասություն են զգում, ավելի մեծ քան Վրաստանի և Ադրբեյջանի գյուղացիները:

Ըստ ազգությունների Խորհրդային Հայաստանի ազգաբնակչությունը հետևյալ պատկերն է ներկայացնում. (առ 1/1 1926 թ.) թվերը կորացրած են:

	քանակութ.	տոկոսը.
Հայեր	800,000	87%
Թուրքեր	88,000	9%
Ռուսներ	23,000	2 1/2%
Ուրիշ ազգութ.	14,000	1 1/2%

Այսպիսով հայերը բացարձակ մեծամասնություն են կազմում թե քաղաքներում և թե գյուղերում: Ազգային փոքրամասնություն-

ները Հայաստանում վոչ մի տեղ կոմպակտ մասսա չեն ներկայացնում: Խորհրդային Հայաստանի հայ ազգաբնակչության մեծ մասը յեկվոր է, թեև պակաս չե նաև բնիկ տեղական ազգաբնակչության տոկոսը: Յեկվորներն այսպես կոչված «գաղթականներն» են. վորոնք մեծ մասամբ Տաճկաստանից են գաղթել: Վերջին ժամանակներս Յեկվորայից ևս գալիս են դեպի Հայաստան մեծ քանակությամբ հայեր, վորոնք գաղթած են յեղել այնտեղ՝ Սուլթանական կառավարության հալածանքներից ստիպված: Այդ գաղթականների հոսանքը դեռ մինչև հիմա յեղ չի դադարել: Խորհրդային Հայաստանի կառավարությունը բոլոր միջոցները ձեռք է առնում ընդունելու համար, ըստ հնարավորության, բոլոր յեկվոր գաղթականներին:

ԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՄԱՅՆՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԿԱՆԱԿՈՒՄ ԶԱՆՈՒՄ ԶՆՆԵՐԻ ԵՎ ՍԵՄԵՐՆԵՐԻ ԶԵՏՈՒՄ խոսքով հիշատակել խորհուրդների նախորդների դաշնակցականների քաղաքականության մասին:

Հոկտեմբերյան հեղափոխությունից անմիջապես հետո, Անդրկովկասը, վորը ղեկավարվում էր մենշևիկների, դաշնակցականների և մուսավաթականների բյուրով, բաժանվեց Ռուսաստանից և կազմակերպեց բոլոր հակահեղափոխական ուժերը՝ խորհուրդների դեմ կռվելու համար:

Շուտով հիշյալ բյուրը քայքայվեց, քանի վոր նրա անդամների շահերը բոլորովին հակասում էին իրար և դաշնակցական Հայաստանը մնաց մենակ:

Այդ ժամանակաշրջանի քաղաքական դեպքերի մանրամասնություններին չանցնելով շեշտում ենք, վոր փոքրիկ Հայաստանը միշտ ել գտնվելիս է յեղել անընդհատ կռիվների մեջ: Դաշնակցական Հայաստանն իրա բոլոր հարևանների դեմ ել կռիվ մղել է: Իրեն ապացույց կարող են ծառայել հայ թրքական յերկարատե կռիվները, հայ-վրացական կռիվները, հայ-ադրբեյջանյան ընդհարումները (թե մուսավաթիստական և թե Խորհրդային Ադրբեյջանի դեմ):

ԴԱՇՆԱԿԱՆԵՐԻ ՏԱԿՈՒՄ ԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՒՄ «Հայասեր» անդլիական կառավարությունը, վորի միակ նպատակն է յեղել Անդրկովկասյան պետությունների միջոցով պայքար մղել խորհուրդների դեմ, ոգնել է ամեն կերպ դաշնակներին, կովի քշելու տանջված հայ գյուղացուն իրա ստոր նպատակների համար:

«Անկախ» դաշնակցական Հայաստանը, հլու հպատակի նման հնազանդվել է անդլիական ցածրաստիճան քաղաքագետների այս կամ այն հրամանին: «Ծովից ծով» Հայաստան ունենալու անհիմն գաղափարը միշտ ել ուրվականի նման հետապնդել է մեծ և փոքր դաշնակցական գործիչներին, վորոնք իրենց միշտ ել յերեակայել են այդ «մեծ Հայաստանի» ներկայացուցիչներ:

Հայաստանի խորհրդայնացումից հետո յեղ այդ գործիչները չեն մոռացել իրանց «մեծ» Հայաստանի մասին և լիզելով այս կամ այն յեկվորական քաղաքագետի տան շեմքերը, քաղցր խոսք են

հայցել հոգուա գոյություն չունեցող «մեծ» Հայաստանի—խանգարելով ամեն կերպ Խորհրդային Հայաստանի շինարար աշխատանքը: Դաշնակների մարտական քաղաքականության հետևանքն այն յեղավ, վոր տաճկական գործերը շուտով գրավեցին Ալեքսանդրապոլը և դաշնակները ստիպված յեղան ստորագրել Ալեքսանդրապոլի ծանր դաշնագիրը:

Այսպիսով մի կողմից Ալեքսանդրապոլի գրավումը տաճիկ գործերի կողմից, մյուս կողմից ել Խորհրդային կարգերի հաստատումն Ադրբեյջանում, ստեղծեցին այն տեսակ պայմաններ, վորոնց ներկայությունը դաշնակցական Հայաստանը դնում էր անելանելի դրություն մեջ:

Արդեն 1920 թվի մայիսին տեղի ունեցած հակակառավարական ցույցերն ու ապստամբությունները ցույց են տալիս, վոր այդ կառավարության որերը հաշված են և վոր վաղ թե ուշ հեղափոխություն կարմիր դրոշակը պիտի ծածանվի Հայաստանում:

Ուրիշ կերպ չեք ել կարող լինել: Դաշնակցական կառավարությունն իր ամբողջ գոյությունն ընթացքում վոչինչ չավեց հայ աշխատավորության բացի կռիվներից և պատերազմներից: Այդ կառավարությունը յերկրի ներսում խաղալիք եր մի քանի խմբապետների ձեռքում, վորոնք ըստ իրենց քմահաճույքին տնորինում էին ամբողջ հայ ժողովրդի բախտը, իսկ արտաքինից մի խաղալիք խմբիկախոսական պետությունների ձեռքին, վորոնք հիշում էին Հայաստանի մասին այն ժամանակ, յերբ վոր իրենց բազա յեր հարկավոր Խորհրդային իշխանության դեմ կռվելու համար և մոռանում նրան, յերբ այդ բազան իրա նշանակությունը կորցնում եր:

Յերևու տարվա յերկիր կառավարելն ապացուցեց, վոր դաշնակցական Հայաստանը անկախ գոյություն ունենալ չեք կարող: Այդ «անկախ» Հայաստանը անապատան յերեխայի նման յերբեմն մի հզոր «ինամակալի» ոգնության եր դիմում, յերբեմն մյուս, իսկ վերջ ի վերջո մնաց բոլորովին անխնամակալ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴԱՅՆԱՑՈՒՄԸ Սշխատավորական մասսաների անբավականությունը հետզհետե աճում եր և ահա 1920

թվի նոյեմբերի 29-ին նա պայթեց և անապատան, յեկվորական հզոր ինամակալներից մոռացված Հայաստանը խորհրդային դարձավ: Վորբացած բանվորն ու գյուղացին այժմ միայն կարողացան ազատ շունչ քաշել:

Հայաստանի բանվորներն ու գյուղացիները իրենց իշխանությունը հայտարարելով—խղճուկ և անոգնական Հայաստանի բաղդր կապեցին հոկտեմբերյան հեղափոխության բաղդի հետ, և այդ փոքրիկ Հայաստանն անխոցելի դարձրին ամենահզոր կապիտալիստական պետությունների հանդեպ իսկ: Հարձակվել Խորհրդային Հայաստանի բանվորի և գյուղացու վրա, դա նշանակում է հարձակվել ամբողջ Խորհրդային Միության վրա:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵ- ՍՈՒԹՅՈՒՆԸ ԴԱՇ- ՆԱԿՆԵՐԻ ԺԱՄԱ- ՆԱԿ

Ցույց տալու համար դաշնակների ավերիչ քաղաքականության հետևանքները հայ աշխատավորության համար և խորհրդային իշխանության թողած ժառանգությունը, ավելորդ չենք համարում մեջ բերել մի քանի թվական տվյալներ, քաղած Հ. Ա. զատյանի «Հայաստանի խորհրդացման 6-րդ տարեգարձը» գրքից:

Հայաստանի բոլոր ցանքերը 1914 և 1919 թվին հետևյալ տարածությունն էին բռնում (դեպյատիններով):

	1914 թ.	1919 թ.
Հացաբույսեր	247,766 դես.	71,778 դես.
Բամբակ	10,736 ,,	585 ,,
Գետնախնձոր	6,392 ,,	1,691 ,,
Ցուղաբեր բույսեր	4,614 ,,	858 ,,
Բանջարանոցներ	3,445 ,,	628 ,,
Ցանովի խոտ	4,004 ,,	175 ,,
Ընդամենը	276,957 ,,	75,714 ,,

Ինչպես յերևում է այս տախտակից, Հայաստանի տնտեսության ամենակարևոր ճյուղը՝ հացահատիկների ցանքը—պակասել է 73 տոկոսով. վոչ պակաս կարևոր ճյուղը՝ բամբակի ցանքերի տարածությունը ուղղակի կատաստրոֆիկ կերպով ընկել է 10.736 դեպյատինից մինչև 584 դեպյատին, մի թիվ վոր հին ժամանակվա տարածության 5 տոկոսն է կազմում միայն, ուրիշ խոտերով բամբակի ցանքը պակասել է մոտավորապես 95 տոկոսով: Ավելի լավ դրույթյան մեջ չեն գտնվել նաև գյուղատնտեսության մյուս ճյուղերը: Ինչ վերաբերվում է անասնապահության, այստեղ ել նկատվում է նույն քայքայումը. բերում ենք անասունների ընդհանուր քանակության մասին հետևյալ ցանկ:

	1914 թ.	1919 թ.
Խոշոր յեղջյուր. անասուններ	688,594	229,512
Չ ի	51,464	19,862
Վոչխար	1,378,590	405,721
Ա յ ծ	186,003	65,188
Խ ո զ	23,623	5,607
Ընդամենը	2,364,733	743,643

Այս տախտակն ել ցույց է տալիս, վոր հայ գյուղացին 1919 թվին պահել էր միայն իր անասունների մի յերրորդ մասը, իսկ յերկու յերրորդ մասը վոչնչացել էր:

Նույնը կարելի յե ասել և գյուղատնտեսական ինվենտարի նկատմամբ:

Վերոհիշյալ թվական տվյալները պարզ կերպով պատկերացնում են Հայաստանի գյուղատնտեսության վիճակը և միաժամանակ

նաև ցույց են տալիս, թե ինչ դրույթյան մեջ էր խորհուրդների ժառանգ ստացած Հայաստանը:

Ինչ վերաբերում է գործարանային արդյունաբերության, աղ-պլիսին դաշնակցական Հայաստանում գոյություն չունեի, վորովհետև հանքերում և գործարաններում բոլոր աշխատանքները դադարել էին: Այս դրույթյան մեջ էր Հայաստանի տնտեսությունը, յերբ իշխանությունն անցավ խորհուրդներին:

Գյուղատնտեսության վերին աստիճանի քայքայված դրույթյուն իրավունք է տալիս ասելու, վոր խորհրդայնացումից հետո յեղ դեռ Հայաստանի գյուղատնտեսությունն արագ քայլերով վերականգնվել չէր կարող:

ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄԸ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԻ ՈՐՈՎ. Այս նախնական տվյալներից հետո մեզ ա-վելի հեշտ է հետևել, թե ինչ արդյունքների յե հասել Հայաստանի աշխատավորությունը խորհրդային իշխանության որով: Այդ արդյունքներն յերբ վոր առաջադեպական են և այս տողերում անհրաժեշտ է մատնանշել դրանց մասին գոնե հարևանցիորեն: Ավելի լավ հետևելու համար խորհրդային իշխանության նվաճումներին վերջին տարիների ընթացքում, նպատակահարմար կլինի այդ նվաճումները քննել առանձին ասպարեզներում: Այդ ասպարեզներն են.

- 1) Խորհրդային շինարարությունը Հայաստանում
- 2) Գյուղատնտեսությունը
- 3) Կոոպերացիա
- 4) Ջրային տնտեսություն
- 5) Առևտուր
- 6) Ժողովրդական լուսավորություն:

Խորհրդային Հայաստանը գերազանցապես և նույնիսկ բացառապես գյուղատնտեսական յերկիր է և հենց դրա համար ել ամենից կոնկրետ—գյուղերում պետք է յերևա խորհրդային շինարարությունը և գյուղական մասսաների մասնակցությունը այդ շինարարության: Խորհուրդները խորհրդային իշխանության հիմքն են կազմում և քանի վոր Հայաստանը գյուղատնտեսական յերկիր է, ապա հետաքրքիր է հետևել գյուղխորհուրդների կազմին և աշխատանքներին:

Թվական տվյալները վերցրված են Հ. Ազատյանի հիշված գրքից:

ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԻ ԿԱԶՄԸ ՅԵՎ ՔԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ Այստեղ բերում ենք գյուղխորհուրդների և նրանց անդամների քանակությունը 1925 և 1926 թվականներին:

1925 թ. յեղել են	791	գյուղխորհուրդներ	13,776	անդամներով
1926 ,, ,,	816	,,	14,233	,,

Առանց մանրամասնությունների մեջ մտնելու ասենք, վոր

1003
14356

գյուղխորհուրդները անդամների 930/0 տղամարդ է յեղել, իսկ մոտ 70/0 կին, այս տոկոսն ի հարկե շատ աննորմալ է և հետևյալ տարիների լսարություններին կանանց տոկոսը պետք է ավելացնել:

Ըստ կրթության—գյուղխորհուրդները անդամների մոտ 280/0-ը անգրագետ է, միայն պետք է ասել, վոր այդ տոկոսը հետզհետե ավելի պակասում է: Ազգային կազմն էլ հետևյալն է՝ 83,50/0 հայեր, 11,50/0 թուրքեր, իսկ մնացածը—ուրիշ ազգություններ:

Ըստ սոցիալական դրության անդամների 920/0-ը գյուղացիներ են, իսկ ըստ կուսակցության՝ անդամների 750/0 անկուսակցական է, մնացած 250/0 կոմկուսի և կոմյեդիտի անդամ է և թեկնածու:

Այս տվյալները պարզ կերպով ցույց են տալիս, թե ովքեր են Հայաստանի կառավարողները:

ՊՐՈՖԵՍՈՐԹՅՈՒՆ-ՆԵՐԸ Հայաստանի պրոֆեսորությունների անդամների քանակությունը 41,000 է, վորոնք կադմակերպված են 19 արհմիությունների մեջ: Անդամների մոտ 100/0-ը կին է: Պրոֆեսորները աշխատանքը տարվում է մոտ 700 գործարանային և տեղական կոմիտեների միջոցով, բացի վորոնցից կան նաև բազմաթիվ պրոֆիլագորներ մանր ձեռնարկներից:

ԿՈՈՊԵՐԱՑԻԱՆ Զարմանալի արագ զարգացում է ունեցել գյուղատնտեսական կոոպերացիան Հայաստանում:

Գյուղատնտեսական կոոպերացիա			Սպառողական կոոպերացիա		
Թվական	Կազմ. տնտես.	Անդամ. քան.	Ընկերութ.	Խանութներ	Անդամներ
1924	13	1,384	43	60	8,064
1925	147	19,153	81	254	40,140
1926	214	30,566	86	311	63,000

Սպառողական կոոպերացիան նույնպես իրա զարգացման արագությամբ հետ չի մնում գյուղատնտեսական կոոպերացիայից:

Կոոպերացիայի այս զարգացումը պետք է ավելի քան բավարար համարել:

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ Մի քանի խոսք էլ Հայաստանի կոմկուսակցության, կոմսոմոլի և պիոներների մասին: Բոլոր թված աշխատանքների ղեկավար Հայաստանի կոմունիստական կուսակցության անդամների թիվը ներկայումս մոտ 8000-ի յե հավասար, պետք է ասել, վոր Հայաստանի համար դա մի պատկառելի թիվ է:

Կոմկուսից հետ չի մնում նաև կոմսոմոլը. ներկայումս Հայաստանը իր ԼԿՑՆՄ-ի շարքերում մոտավորապես 20,000 կոմյեդիտականներ է հաշվում, մի թիվ, վոր իսկապես պարծանք պետք է համարել մեր փոքրիկ Հայաստանի համար:

Հայաստանի պարծանքներից մեկն էլ նրա պիոներական կադմակերպությունն է, վորը հոկտեմբերիկների հետ միասին մի հրա-

կայական թիվ է կազմում. մոտ 36,000 պիոներների և հոկտեմբերիկների այս մասսան կազմակերպված է 614 պիոներական կոլեկտիվների շուրջը և յեռանդուն աշխատանքներ է տանում:

ԳՅՈՒՂԱՏՆՍԵՍՈՒ-ԹՅԱՆ ՎԵՐԵԼՔԸ. Կերն է ներկայացնում: Պետք է ասել, վոր 1921/22 թվականին գյուղատնտեսության մեջ վորոշ վերելք սպասել չէր կարելի, վորովհետև ժողովուրդը վոչ միայն տնտեսապես քայքայված էր, այլ նա սովի վտանգի առջև էր կանգնած, պետք էր այդ սովից նրան ազատել, ապա արդեն մտածել տնտեսությունը վերականգնելու մասին:

Քայքայումն այն աստիճանին էր հասել, վոր հայ գյուղացին առանց արտաքին ոգնություն վորքի կանգնել չէր կարող: Արտաքին ոգնություն պետք էր և այդ յեղբայրական ոգնությունը հասցրեց Խորհրդային Ռուսաստանը, մասամբ նաև Խորհրդային Ա. դրբեյանն ու Վրաստանը: Այս ոգնությունը, վորն առանձ վորևե մի պայմանի յեր, պարզ բան է, վոր միայն խորհրդային իրավակարգի մեջ է հնարավոր:

Հետևյալ 1923 թվականից արդեն պարզ կերպով յերևում է գյուղատնտեսության վերելքը բոլոր ճյուղերում:

Չուզենալով ծանրաբեռնել ընթերցողի հիշողությունը բազմաթիվ տվյալներով, սահմանափակվում ենք միայն վերջին տարվա թվական տվյալները համեմատելով նախապատերազմյան տվյալների հետ:

1914 թվի ցանքսերի տարածությունը համարվում է 1000/0. այդ դեպքում 1926/27 բյուջետային տարում մեր ցանքսերի տարածությունը հետևյալ տոկոսներն է տալիս.

Հացաբույսեր	900/0
Գետնախնձոր	117,200/0
Տեխնիկական կուլտ.	94,200/0
Այդ թվում բամբակը	83,500/0
Բանջարանոց	83,500/0
Ցանովի խոտ	750/0

Վերելքի միջին տոկոսով հաշվվում է 90: Այս ցուցակը ինքնբոսինքյան մի փաստաթուղթ է, վորն ապացուցում է ակնհայտնի կերպով գյուղատնտեսության վերելքը: Յեթե դաշնակցական Հայաստանում ցանքսերի ընդհանուր տարածությունը նախապատերազմյանի 270/0 է կազմում, խորհրդային իշխանության որով այդ տոկոսը կազմում է 90:

Դրությունը չի փոխվում նաև անասնապահության մեջ: Այստեղ մենք կը տանք նույնպես տոկոսային հարաբերությամբ:

Անասունների քանակը 1914 թվին հաշվելով 100 տոկոս, 1926/27 բյուջետային տարում վերաբերյալ մենք հետևյալ տոկոսներն ունենք.

Ձ ի	580/0
Խոշոր յեղջ. կենդ.	950/0

Այս տախտակը ցույց է տալիս, վոր գյուղացիութեանն իրա կորցրած անասունների քանակութեանն աստիճանաբար ավելացրել է և ներկայումս նախապատերազմյան քանակութեան 75-80⁰/₀ ունի:

Այս տախտակը ցույց է տալիս, վոր գյուղացիութեանն իրա կորցրած անասունների քանակութեանն աստիճանաբար ավելացրել է և ներկայումս նախապատերազմյան քանակութեան 75-80⁰/₀ ունի:

Բայց պետք է ասել, Վոր Հայաստանի գյուղացիությունն մեծ մասը զեռ անասուններ չունի, այնպես Վոր Հայաստանի կառավարությունը չէ բավականանալու միայն անասնապահությունը նախապատերադմյան մակարդակին հասցնելով, այլ նա նպատակ ունի անասունների քանակությունը կրկնապատկելու, հնարավորություն տալու համար չքավոր գյուղացուն ել անասուն ձեռք բերել:

Գյուղացիական տնտեսություններին ոգնում են Հայաստանի գյուղատնտեսական բանկը և Պետապը (гос-страх) գյուղատնտեսական բանկի տված վարկերը վերջին տարում մոտ 40 միլիոնի յեն հասել, իսկ Հայպետապը մուտքից ավելի յեղ և ունեցել, վճարելով գյուղացիներին նրանց կրած վնասները:

Մեծ ոգնություն են հասցնում գյուղացուն նաև գյուղացու տները: Հայաստանում 3 գյուղացու տուն կա, վերանդ իջևանում են գյուղից քաղաք յեկած գյուղացիները: Այդ տներն իրենց կլորթիչ և խորհրդատու աշխատանքով գյուղացիների համակրանքն են գրավում:

ԶՐԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒ-
ԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱ-
ՆՈՒՄ

Զրի խնդիրը Խորհրդային Հայաստանի ա-
մենակարեւոր խնդիրներից մեկն է։ Հայաստա-
նում հազարավոր և տասնյակ հազարավոր դե-
յաւորներով անձրդի հոգեր կան, կա նաեւ չօգտագործվող շրի մեծ
պաշար, բայց այդ շրի պաշարը հայ գյուղացին չի կարողացել ան-
ձրդի հոգերին հասցնել։ Խորհրդային իշխանութիւնն ահա իրաւամ-
բողջ ուղղորւթյունն ու միջոցների մեծ մասը արամադրել է այդ
գործին և մի քանի տարվա ընթացքում հսկայական աշխատանք է
կատարել։ Չնայած այն հանգամանքին, վոր 1914 թվականից հետո
Հայաստանի ջրանցքները նույնպեւ մեծ մասամբ փչացել էյին,
խորհրդային իշխանութիւնը բացի այդ փչացած ջրանցքները վե-
րականգնելուց, մեծ չափով ընդարձակել է յեղած ջրանցքների
ցանցը և մեծացրել ջրովի հոգերի տարածութիւնը։

ԽՈՐՀՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԶՐԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԴՈՐԾԵՐԸ ՀԵՏԵՎՅԱԼՆԵՐՆ ԵՆ.

21

Այս տախտակի մեջ թված ջրանցքներից Սարգարապաղի, Կարչե-
վանի և Այդր-գյուլի ջրանցքները սկսված են, բայց դեռ չեն վերջա-
ցրած: Ինչ վերաբերում է Այդր-Գյուլին (լճակ), պետք է ասել, փո-
ռյոց ցածր մակարդակ ունեցող լճի ջրերը պետք է վեր բարձրա-
ցվեն ելեկտրականութան ուժով և փոսոցեն շրջակա դաշտերը:

Այս գործերից ամենանշանակալիցը Շիրակի և Այդը-Պյոլի ջրանցքներն են, վորոնք միասին պետք է փութեն 25,000 դեսյա-տին անջրդի հող: Այդ ջրանցքները բացի նրանից, վոր աեխնիկա-կան խոշոր գործեր են, մեծ նշանակութիւն ունեն իբրեւ քաղաքա-կան ֆակտոր եւ:

Բացի այս ջրանցքներից, Հայաստանի ջրային տնտեսությունը մեծ աշխատանք է տանում ճանիճները չորացնելու գործում: Այսպես, գրեթե ամբողջովին չորացրած են Դամարլույի ճանիճները 2700 գեոլատին տարածությամբ:

Ջրատնտեսային աշխատանքները, վորոնք սկսեցին ծաղկել 1923 թվականին, մեծ վողեվորություն առաջացրին ամբողջ աշխատավորության մեջ, վորն ուրախությամբ 240,000 ձրի բանվորական որ ավեց, այդ աշխատանքները տանելու համար:

Գյուղատնտեսական ինվենտարի նկատմամբ պետք է առել, վոր Հայաստանի գյուղացին շատ խեղճ է այդ ինվենտարի տեսակներէից։ Նա այդ բանում յետ է մնացել նուէն իսկ Ադրբեյջանի և Վրաստանի գյուղացիութիւնից։ Հայաստանում դեռ մինչև հիմա յեղ գործածվում է նախապատմական արորբ։ Միայն խորհրդային իշխանութեան որով այդ գյուղատնտեսութիւնը մեքենայացման և յենթարկվում։ Ներկայումս Հայաստանում արդեն հարյուրից ավելի տրակտոր կա, այդ թիվը մոտիկ ապագայում ի հարկէ ավելի պիտի մեծանա։

Առանձնապես բամբակի նկատմամբ կարելի չե ասել, վոր այդ կուլտուրական բույսի ցանքսերի տարածությունը, վորը չընչին չափերի յեր հասնում 1915 թվականին, արագ քայքերով հառաջագիմել և և ըստ ծրագրի պետք և 1930 թվականին 42,000 դեսյատին կազմե, 1914 թվականի 14,000 դեսյատինի փոխարեն:

Այդեգործությունը, ինչպես նաև հայաստանի գյուղացիների
զվարճար պարաօմունքներից մեկն է, քայքայում էր հետ ունեցել
և իրա պարզացման աստիճանները. խաղողի այգիների տարածու-
թյունը մինչև պատերազմը մոտ 10,000 գեոյատին էր, իսկ
1919/20 թվականներին խիստ կրճատվում է և միմիայն 1926 թվա-
կանին հասնում է մոտ 8000 գեոյատին: Ինչ վերաբերվում է հա-
վաքված խաղողի քանակության, պետք է ասել, իսկ 1914 թվին
Հայաստանի տեղի տնտեսական հավաքված է չեղել մոտ 3 միլիոն
փութ խաղող. իսկ 1924 թվին 2 միլիոն: Այս թիվը նույնպես արա-
զույթյամբ կը մեծանար, յեթև նախանցյալ տարվա վաղահաս ցու-
րը չը լիներ, իսկ մեծամեծ վաճառքի հասցրեց այդեգործներին:

ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒ- Մի քանի խոսք ել Հայաստանի արդյունաբե-
թՅՈՒՆԸ րության մասին: Անհրաժեշտ է մասնաճյուղի,

վոր Հայաստանի արդյունաբերությունը շատ հետաձայն է յեղել առհասարակ, համեմատությամբ մյուս Անդրկովկասյան հանրապետություններին: Պատերազմից առաջ Հայաստանում գոյություն ունեւ արդյունագործության յերկու ճյուղ,—վոգելից խմիչքների և պղնձի արդյունաբերությունը: Դաշնակցության իշխանության որով արդյունաբերութան այս ճյուղերը կործանված էին և փակված:

Սակայն խորհրդային իշխանության նպատակներից զխափորը —յերկրի ինդուստրիալիզացիան—հնարավոր է միայն խոշոր արդյունաբերական ձեռնարկներ ունենալու դեպքում, ահա այդ բանը հետապնդել է խորհրդային իշխանությունը Հայաստանում և բացի նրանից, վոր վերականգնել է յեղած արդյունաբերական հիմնարկները, կառուցել է մի շարք խոշոր գործարաններ և հանքեր: Հայաստանում գտնվում է Ալյանվերդու և Զանգեզուրի պղնձահանքերը, վորոնք համամիութենական արժեք են ներկայացնում և վորոնք դաշնակցական կառավարության որով բոլորովին կործանվել է ին, ներկայումս բոլորովին վերականգնված են և կազմում են Հայաստանի արդյունաբերության ամենագլխավոր ճյուղը: այդ հանքերում 1925/26 տարում աշխատում էին 2650 բանվորներ և ծառայողներ: այս թիվը ներկայումս ավելացել է և 3000-ից պակաս պետք չէ լինի:

Ինչ վերաբերում է տեքստիլ-արդյունաբերության, այդպիսին Հայաստանում գոյություն չունեւ, միայն ներկայումս խորհրդային իշխանությունը կառուցել է մի խոշոր մանածագործարան Լենինականում, վորտեղ մոտ 1000 հոգի բանվոր և ծառայող են աշխատում: Մոտ ապագայում այդ թիվը 3 հազարի յ հասնելու:

Բացի այս խոշոր գործերից, խորհրդային կառավարությունը հիմնել է Հայաստանում մի շարք կաշու, ոճառի, կոնսերվի և պանրի գործարաններ:

Նշանակալից է նաև Հայաստանի կոնյակի և ողու արտադրությունը, վորը ներկայումս „Արարատ“ տրեստը կազմակերպել է՝ միացնելով մի քանի տասնյակ ողու և կոնյակի մանր գործարանները: Բոլորովին նոր յերևույթ է Հայաստանի համար խոշոր բամբակ մաքրող գործարանների հիմնումը: 1914 թվականին Հայաստանում այդ տեսակ խոշոր գործարաններ գոյություն չունեին, այլ կային մոտ 200 մանր գործարաններ տնայնագործական տիպի:

ԱՌԵՎՏՈՒՐԸ Հայաստանի արտաքին առևտուրն անցյալում ներկայացնում էր գաղութային պատկեր, այսինքն Հայաստանն արտահանում էր հում նյութեր զխափորապես բամբակ, պղինձ, իսկ ներմուծում էր պատրաստի գործարանային ապրանքներ: Այս տեսակ առևտուր ներկայումս գրեթե գոյություն չունի: Խորհրդային իշխանությունն աշխատում է Հայաստանի արդյունաբերությունն այնքան զարգացնել, վոր այնտեղից ստացվող հում նյութերը հենց տեղում ել մշակվեն և բավարարեն տեղական ազգաբնակչության կարիքները: Այդ բանն ապացուցում է հենց այն հանգամանքը, վոր խորհրդային իշխանությունը Լենինականում հիմնեց մանածագործ-

ծարան, վորն առանց դժվարության կարող էր ամբողջ Հայաստանում ստացվող բամբակը մշակել:

Հայաստանը ներկայումս ներմուծում է զխափորապես շաքար, մանուֆակտւրա և այլ գուտ սպառողական նշանակություն ունեցող արտադրանքներ: Արդյունաբերւթյան սարքավորման պարագաների մեծ պահանջ չունի Հայաստանը, Հակառակ Ադրբեյջանին և Վրաստանին: Արտահանության առարկաներն են մասամբ բամբակը, ապա նաև պղինձը, պանիրը պտուղներ և այլն:

Ինչ վերաբերում է ներքին առևտրին, պետք է ասել, վոր մանր առևտուրը Հայաստանում գերազանցապես մասնավոր է:

Միայն վերջին ժամանակներս Հայաստանի կոոպերատիվների միությունը, Հայկոոպը, վորը 1924 թվականին ուներ միայն 60 առևտրական և արդյունաբերական միավոր, 1919 թվականին արդեն ունի մոտ 310 միավոր, իսկ անդամների քանակությունը մոտ 64,000 հոգի յե:

Հույս կա նաև, վոր Հայկոոպը դեռ իրա գործունեությունն ավելի կզարգացնե:

Հայաստանում կա նաև պետական առևտուր, վորը կենտրոնացած է Հայառի (Армен-торг) ձեռքում: Պետական առևտուրը 1924 թվականին ունեցել է 25 միլյոն ողուրու շրջանառություն, վոր 1926 թվին 41 միլյոնի յ հասել, իսկ Հայաստանի ամբողջ առևտուրը—պետական, կոոպերատիվ և մասնավոր 1924 թվին ունեցել է 29 միլյոն շրջանառություն, իսկ 1926 թվին այդ թիվը հասել է 85 միլյոնի:

ԵԼԵԿՏՐՈՑԻԿԱՅԻԱ Հետաքրքիր է Խորհրդային Հայաստանի շինարարությունը ելեկտրոֆիկացիայի ասպարեզում: Հայաստանի ջրային եներգիան շատ մեծ է համեմատությամբ նրա կարիքներին: Միայն Սևանա լճի ջրերը կարող են 160 հազար ձիու ուժ մատակարարել, իսկ մնացած դետերը մինչև 850 հազար ձիու ուժ: Լակ հիդրոկայարաններ շինելը նպատակահարմար չէ Հայաստանում և հենց դրա համար ել խորհրդային կառավարությունն սկսել է Հայաստանում շինել մի շարք մանր հիդրոկայաններ, վորոնց շարքում պատվավոր տեղ են բռնում Յերևանի և Լենինականի հիդրոկայարաններ (5-6 հազար ձիու ուժ), վորոնք այդ քաղաքներին լույս են մատակարարում իսկ քաղաքներ ել կան, վորտեղ այդ ուժը ոգտագործվում է արդյունաբերության մեջ ել:

Վերջին ամիսներս Հայաստանում հիմք զգվեց մի հսկայական հիդրոկայարանի, Զորագետի վրա, վորն ունենալու յե 30 հազար ձիու ուժի գորություն և վորի վրա ծախսվելու յե մոտ 10 միլյոն ողուրի:

Այս բոլորը ցույց է տալիս, վոր Հայաստանը աստիճանաբար ելեկտրոֆիկացիայի յ յենթարկվում գանգաղ, բայց հաստատ:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ Խորհրդային իշխանության շինարարությունը կապա չէ յեղել նաև լուսավորության ասպարեզում, սակայն պետք է ասել, վոր այստեղ

նա մեծ արգելքների յե հանդիպել նախ միջոցների պակասությունից, ապա պատրաստված ուսուցչական կադր չունենալուց: Ժամանակի ընթացքում այդ արգելքները ևս վերացվել են և ժողովրդական լուսավորությունը Սորհրդային Հայաստանում ծաղկած դրություն է հասել ներկայումս:

Բազմազան չեր դաշնակցական Հայաստանի աշխատանքը ժողովրդական լուսավորության ասպարեզում: Մինչև պատերազմը ներկա Հայաստանի տերրիտորիայի վրա գտնվում էր 465 դպրոց 1177 ուսուցիչներով և 35,414 աշակերտներով: Դաշնակցական կառավարությունը որով դպրոցների քանակությունը զբեղե նույնն էր, բայց ուսուցիչների քանակությունը 1486 էր՝ 52678 աշակերտներով: Ներկայումս դրությունն արդեն բոլորովին փոխված է:

1925/26 ուսումնական տարում սոցիալական դաստիարակության հիմնարկների քանակությունը 818 է յեղել, այս քանակություն մեջ մտնում են 1 և 2-րդ աստիճանի դպրոցներ, մանկապարտեզներ և այլն: Սմբակների քանակությունը յեղել է 2891, աշակերտներինը 86,362, իսկ ուսուցիչներինը 2614: Բացի այս բոլորից, արհեստակցական լուսավորության հիմնարկները նույնպես պատկանելի թվեր են ներկայացնում: Այսպես Հայաստանն ունի մի համալսարան—Բժշկական, ճարտարապետական, գյուղատնտեսական և հասարակագիտական ֆակուլտետներով: Ուսանողների ընդհանուր քանակությունը մոտ 1200 է, իսկ դասատուներինը 108: պետք է ասել, վոր համալսարանն արդեն յերրորդ տարին է, վոր շրջանավարտներ է բաց թողնում: Համալսարանի նշանակությունն առանձնապես մեծ է Հայաստանի համար նրանով, վոր նա, բացի նրանից, վոր բարձրագույն կրթություն է տալիս ուսումնառարանի յերիտասարդության, այլև հանդիսանում է իբրեւ գիտական մի հաստատություն, վորը ձոխացնում, հարստացնում է և նույնիսկ ստեղծում է զանազան գիտական աշխատություններ Հայաստանում—հայերեն յեզվով:

Պետք է մատնանշել, վոր արտասահմանյան գաղութահայերը առանձնապես հետաքրքրվում են համալսարանով և աշխատում են ամեն կերպ ոգնել նրան նյութապես:

Բացի համալսարանից, Հայաստանն ունի կոնսերվատորիա 224 ուսանողներով և 17 դասատուներով, 2 բանֆակ 690 ուսանողներով և 56 դասատուներով և ուրիշ դպրոցներ ընդամենը 5220 ուսանողներով և 428 դասատուներով:

Քաղաքական հիմնարկների ցանցը հետևյալ պատկերն է ունեցել. լիկկայանների թիվը յեղել է 476, վորոնցում սովորել են 15791 հոգի: Բացի սրանից զանազան կուսակցական քաղաքական և ուրիշ տիպի դպրոցներում սովորել են 7764 հոգի, ընդամենը քաղաքական ասպարեզում սովորել են 23555 հոգի:

Բացի այս ամենից, Հայաստանում 1925/26 ուսումնական տարվա ընթացքում յեղել են 328 խրճիթ ընթերցարաններ, 12 թատրոն, 11 կինո թատրոն, գրադարան ընթերցարան 207 հատ, չհաշ-

ված զանազան հաստատությունների գրադարանները: Հայաստանի ամենամեծ գրադարանը Յերևանի պետական գրադարանն է 130 հազար կտոր գրքով, իսկ յերկրորդը-համալսարանի գրադարանը՝ 52 հազար գրքով: Սորհրդային իշխանության որով զարգացել է նաև հրատարակչության գործը: Միայն 1925/26 թվականի ընթացքում Հայաստանի Պետհրատը բաց է թողել 169 տեսակ զանազան գրքեր՝ մոտ մեկ միլյոն—ընդհանուր տիրաժով:

Կարևոր է այստեղ հիշատակել, վոր խորհրդային իշխանությունը Հայաստանում անտես չի անում նաև ազգային փոքրամասնությունների լուսավորության և կրթության գործը. բավական է միայն ասել, վոր ազգային փոքրամասնությունների, այսինքն թուրքերի, ռուսների, քուրդերի, ասորիների և հույների համար բացված են 252 զանազան տեսակի և տիպի դպրոցներ, վորտեղ սովորել են 9740 հոգի:

Պետք է ասել, վոր այս բոլոր թվերը պատկերացնում են 1925/26 ուսումնական տարվա դրությունը: Ներկայումս այս թվերը ամենապակասը 250/0-ով անշուշտ ավելացած պետք է լինեն:

Պատերազմյան մամուլը 1926 թվին ներկայացրած էր հետևյալ թերթերով և ամսաթերթերով, ,,Սորհրդային Հայաստան“ (տիրաժ 8000), ,,Մաճկալ“ (տիրաժ 3500), ,,Բանվոր“ (տիրաժ 2000), և ,,Կարմիր ռանչպար“ (տիրաժ 1250), ամսաթերթերը. ,,Հայաստանի աշխատավորություն“, ,,Վերելք“, ,,Պատկու“, ,,Կարմիր Մարտիկ“, ,,Գյուղատնտեսական կյանք“:

Սորհրդային իշխանության անելիքը Հայաստանում դեռ շատ և շատ մեծ է, բայց անկասկած է մի բան, վոր անտեսական և կուլտուրական վերելքը յեթե այսպես շարունակվի մի քանի տարիներ, այն ժամանակ Սորհրդային Հայաստանը դժվար կլինի ճանաչել:

Ներկայացնելով Սորհրդային Հայաստանը ընթերցողի առաջ իրա անցյալով ու ներկայով, մենք կարծում ենք, վոր ամեն մի հայի համար արդեն պարզ է, թե վորն է իսկական Հայաստանը, արդյոք այն Հայաստանը, վորը տարված ,,Մեծ“ ՝ ՝ժովից-ժովյան“ յերազներով մարտական հրավերի յեր կոչում իրա բոլոր հարևաններին և խեղճ հայ գյուղացու ձեռքից արորը խլելով պատերազմ բռնում, թե այն Հայաստանը, վորը բարձրացնում է իր տնտեսությունը, կուլտուրան, շինարարականությունը և իր յեղբայր հանրապետությունների հետ շինում սոցիալիզմի մեծ շենքը:

Ս. ՍԱՐԳՍՅԱՆ.

Ի Մ Հ Ա Յ Ր Ը

(ՆՎԵՐ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ ՆԱՀԱՏԱԿ ԲԱՆՎՈՐՆԵՐԻՆ)

Հոգնած, կռացած իր բեռան տակին,
Քրտինքը պատած սևացած ճակատին,
Քաղցած ու մաշված ամբողջ իր կյանքին
Գործեց, ծառայեց հայրս ուրիշին:

Վաղ առավոտյան, լուսաշող ծեղին
Մինչ յերեկոյան ուշ գիշերներին,
Գնում եր շտապ մրոտ գործարան,
Վոր վորդիքը յուր քաղցած չմնան:

Յերբեք չեմ տեսել հորս ցերեկով,
Նստած մեր կողքին անուշ ժպիտով.
Նա միշտ մռայլ ու մտածկոտ զեմքով
Մանում եր մահիճ խռոված հոգով:

Ինչ եր նոր տարին, կամ կարմիր զատիկ
Ջրորհներ, ծնունդ չ'գիտեցինք իսկ.
Քաղցր գուրգուրանք ծնողի կողմից,
Մենք չենք ել տեսած մեր ծնված որից:

Փոքրիկ իմ քույրս տիֆիցը մեռավ,
Յերկու յեղբորս ծաղիկը տարավ,
Յերեքին մի-մի արկղիկ շինեցին,
Կաթիլ արցունքով հողին հանձնեցին:

Յեկավ Հոկտեմբեր, աշխարհը թնդաց,
Հրացանն ուսին հայրս ել գնաց.
Մարդկանց արյունից կարմիր ձյուն յեկավ
Առանց վոտքերի հայրս տուն ընկավ:

Առաջին անգամ ուրախ ժպիտով,
Սեղմեց ինձ կրծքին հայրս համբուլով.
„Կեցցե Հոկտեմբեր“ գոչեց նա ուժգին,
Յեվ անգոր, անշունչ փովեց հատակին:

Ու ամեն տարի, Նոյեմբեր 7-ին
Հիշում եմ հորս, ժպիտը դեմքին.
Նրա վերջին խոսքեր՝ „կեցցե Հոկտեմբեր“,
Լսում եմ նորից. „կեցցե Հոկտեմբեր“:

1926 թ. 20 Հոկտեմբ.
Պարիզ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹԻ ԿՅԱՆՔԸ ԽԱՐԿՈՎՈՒՄ.

Ներկայումս խորհրդի հայկական գաղութը գլխավորապես բաղկացած է յեկվոր հայերից, վորոնք մեծ մասամբ տաճկահայեր են, և բնակչություն են հաստատել խորհրդի մեջ 1914 թ. պատերազմի ժամանակ:

Գաղութի փոքրամասնությունն են կազմում այսպես կոչված „տեղական հայերը“, վորոնք խորհրդի յեկել են դեռ պատերազմից առաջ:

Վիճակագրական ստույգ տեղեկությունների պակասության պատճառով դժվար է վորոշել խորհրդում գտնված բոլոր հայերի բնակչությունը, (ճշտված տեղեկությունների համաձայն, այդ թիվը 7 հազար է) նրանց զբաղմունքը և այլն և այլն: Այնուամենայնիվ, մոտավորապես կարելի է մասնակի տեղեկություններ տալ գաղութահայերի զբաղմունքների, սոցիալական դրության մասին և այլն:

Խորհրդի հայ գաղութայինները, ինչպես ասացինք, մեծ մասամբ տաճկահայեր են: Նրանց գլխավոր մասսան կազմում են վանեցիները և երզրումցիները: Թե վանեցիների և թե երզրումցիների մեծ մասն այդ քաղաքների շրջաններից են, գյուղերից, կան նաև այդ քաղաքների բնակիչներից, բայց նրանք փոքր տոկոս են կազմում: Բացի վանեցիներից և երզրումցիներից, խորհրդում բավականին մեծ տոկոս են կազմում խոտրջուրցիները, ապա արգվինցիները, կան նաև սակավաթիվ տրապիզոնցիներ, յերևանցիներ, թիֆլիսցիներ, կարսեցիներ, ալեքսանդրապոլցիներ և այլն:

Պետք է ասել, վոր կարծես թե յուրաքանչյուր տեղացի իրա մասնագիտությունն ունի: Մոտավոր վիճակագրական տեղեկությունների համաձայն, երզրումցիները և խոտրջուրցիները պարապում են հացագործությամբ և կարելի է ասել, վոր այս արհեստը մի տեսակ սեփականություն է դարձել հայերի համար, այնպես վոր գտնվում են պարզամիտ ոտարագլուխներ, վորոնք յենթադրում են, վոր հայն անպայման հացագործ է:

Սխալ կլիներ կարծել, վոր հացագործները բոլորն էլ ձեռնարկություններ ունեն. նրանց ճշող մեծամասնությունը բանվոր է և նրանք աշխատում են հենց իրենց հայրենակիցների մոտ:

Հիշյալ տեղացիների մի մասը պարապում է նաև առևտրով:

Վանեցիների գլխավոր պարապմունքը կոշկակարութունն է. բացի դրանից, նրանցից մի մասը զբաղվում է կոշկաների վաճառելով: Գաղութի այս հատվածը կազմում է խորհրդի հայ աշխատավորության գլխավոր մասսան և պետք է ասել, վոր բավականին ակտիվ մասնակցություն է ցույց տալիս գաղութահայ հասարակա-

կան կյանքին: Կոշկակարների մի մասը տնայնագործների միություն միջոցով կազմակերպված է, իսկ մյուս մասը, ավելի խոշոր հատվածը—կազմակերպված է գաղութի միություն մեջ:

Ուրույն դիրք են բռնում արգվինցիները, վորոնք զբեթե բացառապես չուստիկներ են կարում: Վերջին ժամանակներս մանր արհեստավորները միացել են և կազմել մի քանի մեծ արտերներ և կատարում են մեծաքանակ կոպեթատիվ և պետական պատվերներ: Մինչև 1927 թվականը հայ բնակչության դրությունը նախանձելի չէր: Նրանց կրթության, կազմակերպության և լուսավորության վրա ուշադրություն դարձնող չկար. կուլտուրական կյանքը նրանով էր յերևան գալիս, վոր հայ ուսանողները տարեկան մի յերկու սիրողային ներկայացում կամ կոնցերտ ելին կազմակերպում և ուրիշ վոչինչ: Բացի դրանից, նրանք կազմակերպվելով հայրենակցական միություններ ելին կազմում և բաց ելին արել մի խղճուկ գրադարան՝ փոքրաթիվ գրքերով: Պարզ բան է, վոր այսպիսի պայմաններում մասսաների մեջ աշխատանքներ տանելու մասին խոսք անգամ լինել չէր կարող:

Միայն Հոկտեմբերյան հեղափոխությունից հետո յե, վոր խորհրդի հայ ազգաբնակչությունը կարծես թե սկսում է շարժվել: Ուրիշ կերպ չէր ել կարող լինել: Խորհրդային իշխանության ազգային քաղաքականությունը թելադրում էր կրթել, լուսավորել, առաջ քաշել ազգերի փոքրամասնություններին և ձեռք ձեռքի տված միյուս ազգերի հետ՝ ձգտել դեպի սոցիալիզմը:

Կազմակերպելու կարիքը մեծ էր և ահա 1921 թվին նշանակվեց Հայկական կոմիտե, նախագահությամբ ընկ. Սուճյանի, վորն առանձին կուլտուրական նպատակներ չունեց, այլ անում էր զուտ կազմակերպչական աշխատանք գաղութահայերի մեջ:

ԳԱՂՈՒԹԱՅԻՆ ԿԱԶ- Կոմիտեն փակվեց 1922 թվականին, բայց **ՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆԸ** կազմակերպման փորձերը խորհրդի հայ ազգա-
ԽԱՐԿՈՎՈՒՄ. բնակչության մեջ մեծ հետաքրքրություն ելին առաջացրել և նրանք զգում էլին, վոր առանց կազմակերպվելու չեն կարող մնալ: Արդեն 1924 թվի սկիզբներին կազմակերպվեց մի խմբակ, ղեկավարությամբ ընկ. Սուճյանի, վորն իրան նպատակ դրեց գաղութահայերի կազմակերպման գործը առաջ տանել և միջոցներ ձեռք առնել շտապով գաղութային կազմակերպություն բու-
տեղծելու: Յեվ ահա նույն 1924 թվին այդ խմբակը հիմնեց մի գաղութային կազմակերպություն „Խորհրդի Հայկական Գաղութ“
անունով, վորին հետագայում մենք կանվանենք ԽԱԿ և վորի գործու-
նեություն մասին մենք պիտի խոսենք:

Խ. Ա. Կ.-ի կազմակերպչական կողմը հետևյալ պատկերն էր ներկայացնում:

Ընտրված էր վարչություն բաղկացած 15 հոգուց և վերստու-
գիչ մարմին բաղկացած 3 հոգուց: Վարչության և վերստուգիչ հանձնաժողովի անդամների 40%-ը կուսակցական էր, 60%-ը անկուսակցական:

Ընդունելով, վոր Խարկովի հայ ազգաբնակչությունը մոտավորապես 7000 հոգի յե և վոր այդ 1100 անդամների խնամքի տակ գտնվում են մոտ 3-4 հազար ընտանիքի անդամներ, յեզրակացնում ենք, վոր ԽԱԿ-ը կազմակերպել և գաղութահայերի մոտ յերեք չորրորդ մասը:

Անդամների քանակությունն աճել և հետևյալ կերպ.

1924 թ.	320 անդամ
1925 թ.	545 „
1926 թ.	963 „
1927 թ.	1100 „

Ըստ 1926 թվի մարտ ամսի տեղեկությունների, ԽԱԿ-ի 1,008 անդամների սոցիալական դրությունը հետևյալ պատկերն էր ներկայացնում. կուստարներ 750/0, բանվորներ և ծառայողներ (պրոֆմիություն անդամներ) 200/0 և առևտրականներ 50/0: Ըստ կրթության, անդամների 1,50/0 ունի բարձրագույն կրթություն, 12,50/0 միջնակարգ, 580/0 ցածր աստիճան կրթություն, իսկ մնացած 290/0 անգրագետներ են:

Այսպիսով տեսնում ենք, վոր միայն կազմակերպված գաղութայինների մի յերրորդ մասը անգրագետ և, սրանից արդեն պետք և յեզրակացնել, վոր գաղութի անելիքը անգրագիտության վերացման գործում շատ մեծ պետք և լինի: Ինչ վերաբերում և անդամների սոցիալական կազմին, տեսնում ենք, վոր անդամների ճնշող մեծամասնությունը—750/0 կուստարներն են կազմում, իսկ առևտրականները միայն 50/0 են կազմում:

ԽԱԿ-ի վարչական գործերը վարում և նախագահությունը բաղկացած 3 անդամից (նախագահ, փոխ նախագահ, քարտուղար): Նախագահությունը պահում և գրասենյակ, վորի ոգնությունը պետական և հասարակական հիմնարկությունների հետ ԽԱԿ-ը թղթակցում և, հավաքում և ընդհանուր և վարչության ժողովներ: Ապա նա գործադրում և վարչության վորոշումները, կազմակերպում և գանազան հանձնաժողովներ և այլն:

ԳԱՆՈՒԹԱՅԻՆ ԿԱԶ- Իր աշխատանքը ԽԱԿ-ի վարչությունը տանում և սեկցիաների միջոցով: Հետաքրքիր և ծանոթանալ այդ սեկցիաների աշխատանքներին: **ՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ** ԽԱԿ-ի կենսունակ սեկցիաները, վորոնք գոյություն են ունեցել իրապես և վոչ թե թղթի վրա—յեղել են արտադրողական, բժշկա-սանիտարական, իրավաբանական և վերջին ժամանակներս նաև կուլտուրական սեկցիաները:

ԽԱԿ-ի վարչության և մասնավոր նրա նախագահության (մասնավորապես ընկ. Սուճյանի) ջանքերով հայկական տուն ձեռք բերելը, վարչության ամենագլխավոր գործերից մեկը պետք և համարել: Տան ձեռք բերելը հնարավորություն ստեղծեց Խարկովի հայ գաղութի կուլտուրական կյանքն ի մի հավաքել և կազմակերպել: Այդ տունը ներկայումս հավաքել և իր մեջ դալրոցը, ակումբը, վար-

չության գրասենյակը, լիկկայանը, մի շարք արհեստանոցներ և այլն: Բացի դրանից, տունը տալիս և վորոշ յեկամուտ, վորն ամբողջովին զնում և կուլտուրական կարիքների համար:

ԱՐՏԱԴՐՈՂԱԿԱՆ ՍԵԿՑԻԱՅԻ աշխատանքներն սկսվեցին ուժեղ կերպով 1926 թ. ապրիլ ամսին: Վաղուց արդեն գաղութի վարչությունը մտածում էր արհեստանոցներ բանալու մասին, մասնավորապես հացագործական, բայց այդ մտածումները դեռ թղթի վրա էյին և դեռ պարզ ել չէր, թե գաղութը պիտի կարողանա արդյոք իրեն կից արտադրական հաստատություններ ունենալ, թե վ չ: Ապրիլ ամսին „Կոոպսելպրոմ“ արտելը կազմալուծվեց և նրա չորս փոքր և 7 առևտրական միավորները (խանութներ, ուռնդուկներ) փակվեցին: Հնարավորություն կար շատ ձեռնտու պայմաններով ձեռք բերել այդ փոքրն ու խանութները և դրա համար ել ԽԱԿ-ի արտադրողական սեկցիան առանց ժամանակ կորցնելու սկսեց բանակցություններ վարել „Կոոպսելպրոմ“ լիկվիտ-կոմի հետ և հաապրիլի 15-ին արտադրողական սեկցիան վերցրեց իր վրա ամբողջովին „Կոոպսելպրոմ“ փոքրը և առևտրական միավորները ու 1785 ուրլի գրամապլուխով բաց արեց արհեստանոցներ, փոխելով հիմնարկության անունը „ԽԱԿՊՐՈՅԻՉՏՈՐԳ“ ի ժամանակի ընթացքում „ԽԱԿՊՐՈՅԻՉՏՈՐԳ“-ի միավորների ցանցը խտացավ և հասավ մինչև 16-ի, բայց ներկայումս բոլոր միավորների թիվը 13 է, վորոնցից 3-ը արտադրական միավորներ, իսկ մնացած 10-ը առևտրական:

Մի քանի խոսք ԽԱԿՊՐՈՅԻՉՏՈՐԳ-ի կազմի մասին: Փոքրն ունեն յերկու վարիչ, վորոնք ունեն իրենց պահեստապետները, ապա ամեն մի փոքր կա յերկու հացավաճառ ու յերկու բանվորական արտել բաղկացած չորսական հոգուց: Բանվորներն աշխատում են գործավարձով (сдельно) և ստանում են 80 ուրլուց մինչև 180-200 ուրլի (վարպետները): Աշխատավարձի այս գումարը պետք և ավելի քան բավարար համարել, վորովհետև մյուս կոոպերատիվ կազմակերպություններում հացագործ բանվորների աշխատավարձն ավելի ցածր է:

Խակպրոիգատորգը մեկ ու կես տարվա ընթացքում ունեցել և մոտ 600 հազար ուրլի շրջանառություն և արդյունաբերել և մոտ 117000 փուլ ալուր: Ներկայումս այնտեղ աշխատող բանվորների և ծառայողների քանակությունը 70-ից ավելի յե, իսկ ընդամենը Խակպրոիգատորգի փոքրից անց են կացել 230 հոգի:

Ավելորդ չէր լինի հիշատակել Խակպրոիգատորգի նշանակության մասին:

Պետք և ասել, վոր Խակպրոիգատորգի հիմնվելը վորոշ տեսակետից կարելի յե կուլտուրական աշխատանք ել համարել: Նախ և առաջ Խակպրոիգատորգ-ը այս կամ այն կերպ անգործությունից ազատել և 70 հոգի, յերկրորդ—նա պրոլետարիզացիայի յե յենթարկել մոտ 250 հոգի, ազատելով նրանց նեպի սուր ձիրաններից և միություն անդամ դարձնելով. յերրորդ—ստեղծել և մի բանվորական կորիզ, վորը դարձել և ակումբի աշխատանքների կենտրոն, չոր-

ըորդ—կազմակերպել ե կոմսոմոլական բժիշկ բաղկացած մոտ 20 հոգուց և վերջապես հինգերորդ այն, վոր տվել ե որինակ հայ անկազմակերպ հացադործ բանվորներին և զրդել նրանց կազմակերպվել և պայքար մղել շահագործող տերերի դեմ: Բանվորների վերաբերմունքը դեպի գործը յեղել ե շատ բարեխիղճ և բանվորները միշտ ել պարծանքով են խոսել հայկական փոռների մասին և գործը համարել են իրանցը: Նրանք իրանց արտադրողական խորհուրդներով ամեն անգամ ոգնել են վարչության: Նրանց տված աճուսմը (припек) վոչ մի կոռուպցիայի փուռ չի տալիս:

Ներկայումս գաղութի փոռները շահ չեն տալիս. փոռների անշահաբեր լինելու պատճառներից մեկն այն ե, վոր Սակալորիդտորգը վոչ մի արտոնություն մը չի ոգտվում: վերջին ժամանակներս Գաղիստրոնը քննելով Սակալորիդտորգի գործունեությունը գտավ, վոր նրան անհրաժեշտ են արտոնություններ և խոստացավ իրա միջնորդությունը այդ հարցում համապատասխան հաստատությունների առջև:

ԲԺՇԿԱՍԱՆԻՏԱՐԱԿԱՆ ՍԵԿՅԻԱՅԻ աշխատանքների մասին խոսելիս պետք ե շեշտել, վոր այս սեկցիան նույնպես մեծ աշխատանք ե ունեցել: Նա դուրս ե բերել բուժարանի բացման գործը, մի գործ, վորի մասին գաղութի վարչությունը դեռ 1924 թվին մրտածում եր, բայց չեր կարողանում իրագործել:

Բուժարանի բացումով տեղիս հայ ազգաբնակչությունը, վորը մեծ մասամբ տաճկահայերից ե կազմված, հնարավորություն ունեցավ իրա ցավերը սեփական լեզվով, առանց թարգմանչի ոգնություն հայտնելու հայ մասնագետ բժիշկներին:

Բուժարանի մասին առանձին հոգված լինելու պատճառով անցնում ենք մյուս սեկցիաների աշխատանքներին: Բայց պարտք ենք համարում շեշտել, վոր գաղութի վարչությունը ամեն ամիս բուժարանին բաց ե թողել և թողնում ե մոտ 400-500 ուրբի իբրեկ գոտացիա, չնայած այն բանին, վոր բուժարանի անդամներն իրանց հերթին անդամավճար մտցրել են:

ՎԱՐՉՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ՍԵԿՅԻԱՆ ունեցել ե հայ իրավաբան, վորը տվել ե իրավաբանական ոգնություն գաղութի անդամներին, տալով գրավոր և բանավոր խորհուրդներ՝ քրեական, քաղաքական, բնակարանային, հարկային և այլ հարցերի շուրջ:

Գալով վարչության **ԿՈՒՆՍՍԵԿՅԻԱՅԻ** աշխատանքին, պետք ե ասել, վոր այս սեկցիան միշտ ել մեռած ե յեղել և չնայած այն բանին, վոր մի քանի կուլտսեկցիաներ արձանագրություններով ուղեցել են իրենց կենսունակությունը ցույց տալ, բան չի դուրս յեկել և այդ արձանագրությունները մնացել են իբրեկ թուղթ, այնտեղ կարելի չե կարգալ գրամ-խմբակի կազմակերպման, կուլտուրական աշխատանքի կազմակերպման և այլ գեղեցիկ բաների մասին, բայց դժբախտաբար այդ գրվածները գրված ել մնացել են և կյանքի մեջ չեն մտցվել:

Միայն վերջին ժամանակներս, սկսած սեպտեմբեր ամսից, բոլորովին վերակազմված կուլտսեկցիան արդեն կպել ե աշխատանքի,

նա արդեն մի շարք կուլտուրական գործեր տարել ե, ինչպես որինակ, ուսանողների համար համալսարաններում տեղ հատկացնելը, ներկա ժողովածուի հրատարակությունը, գաղութի անդամների մեջ հայ գրականություն տարածելը, ակումբի աշխատանքին անմիջական կերպով մասնակցելը և այլն:

Բացի այս կատարած աշխատանքներից, կուլտսեկցիան ունի մի քանի փայլուն հեռանկարներ նույնպես:

Նա մտածում ե տեղս բերել տալ հայկական տպատառեր, ամեն անգամ հնարավորություն ունենալու տպագրական նյութեր հրատարակելու: Այդ նպատակի համար կուլտսեկցիան արդեն բանակցությունների մեջ ե մտել Կենտրոնի հետ, վորը մոտ ապագայում բանալու չե հայկական տպարան Սարկովում: Այդ տպարանում կուլտսեկցիան հույս ունի տպելու զանազան գրքեր ինքնուրույն և թարգմանական, տեղիս կուլտուրական ուժերի աջակցությամբ ու յեթե հնարավոր ե ներկա ժողովածուն պարբերական դարձնելու:

Բացի դրանից, կուլտսեկցիան արդեն կոնկրետ քայլեր ե արել համաուկրայնական հայ պետական թատրոն կազմակերպելու գործում և մոտ ապագային նա արդեն գնում ե մի ներկայացում խումբի կազմակերպության վրա ծախսվելիք ծախքերը հոգալու համար: Այսպիսով տեսնում ենք, վոր մեռածին կուլտսեկցիան արդեն դարձնել ե և աշխատում ե ամենայն յեռանդով: Բացի սեկցիոն աշխատանքներից, գաղութի վարչությունը տարել ե մի շարք աշխատանքներ, վորոնց մասին ևս կարևոր ե շեշտել:

Նախ և առաջ նա բավականին զգալի նյութական ոգնություն ե հասցրել ակումբին, (մոտ 2000 ուրբի) ապա բուժարանին, (մոտ 5000 ուրբի) և դպրոցին. բացի դրանից տրված են նպաստներ զանազան անձնավորություններին: Զի կարելի չը հիշատակել նաև այն հանգամանքը, վոր գաղութի վարչությունը տրամադրել ե ձրի շենքեր դպրոցի և ակումբի համար, վորը նույնպես կարևոր ե հիշյալ հիմնարկությունների համար:

Կարևոր պետք ե համարել և այն հանգամանքը, վոր գաղութը կազմակերպելուց հետո, հայերն իբրեկ առանձին կազմակերպություն սկսեցին մասնակցել Սարկովի քաղաքային խորհրդի աշխատանքներին, ուղարկելով այնտեղ իրանց ներկայացուցիչներին: Այսպես գաղութի կողմից 1924 թվին ընտրվել ե քաղաքային խորհրդի մի անդամ և մեկ թեկնածու, 1925 թվին 3 անդամ և 1 թեկնածու, 1926 թվին 7 անդամ և 3 թեկնածու, 1927 թվին 5 անդամ և 2 թեկնածու:

Այսպիսով Սարկովի հայ աշխատավորությունն ևս սկսեց մասնակցել խորհրդային շինարարության: Վերջապես չը պետք ե մոռանալ, վոր գաղութի վարչության նախաձեռնությամբ կազմակերպվեց Լենինականի ոգնության հանձնաժողով, վորը կարճ ժամանակվա մեջ հավաքեց մոտ 4000 ուրբի փող և փոխադրեց բոտ պատկանելություն:

ԽԱԿ-ը ժամանակին ունեցել է նաև կանանց բաժին, վորի աշխատանքն այն է յեղել, վոր նա բաց է արել կանանց համար կար ու ձեի արհեստանոց: Այդ արհեստանոցը թեև այնքան մեծ նշանակութիւն չէր ունեցել, բայց այնու ամենայնիվ առաջ է քաշել մի շարք յետաձեռն կանանց: Կանանց բաժնի արհեստանոցը սենյակի պակասութեան պատճառով փակվեց, կազմակերպվելով և զբօսանքի հետո կանանց բաժինն էլ, իբրև այդպիսին լիկվիդացիայի յենթարկվեց:

Պետք է ասել, վոր Խարկովի հայ գաղութի համար բացի այն աշխատանքներից, վոր տանում էր գաղութային կազմակերպութիւնը անհրաժեշտ էր զուտ կուլտ—կրթական աշխատանք ակումբի միջոցով:

Խարկովի հայկական գաղութի մեջ կուլտ—կրթական աշխատանքի փորձն արվեց դեռ ռազմական կոմունիզմի ժամանակ:

ԱՌԱՋԻՆ ԱԿՈՒՄԲԸ 1920 թվականի առաջին կեսերին բացվեց **ԽԱՐԿՈՎՈՒՄ** մի „բանվորական“ ակումբ, բանվորականը չափերաների մեջ ենք դնում նրա համար, վոր ակումբի անդամ ընդունվում էին բոլոր հայերը առանց պարտավորութեան խտրութեան: Կարելի չէ ասել, վոր կուլտուրական աշխատանքի ծարավի հայերը բոլորն էլ անգամազբվում էին այդ ակումբին, բացի բանվորներից:

Վաղուց կուլտուրական կյանք չտեսած Խարկովի հայերը մեծ սիրով սկսեցին հաճախել ակումբը և կարծում էին, թե կարող են այնտեղ բազմակողմանի կուլտ—կրթութիւն ստանալ, սակայն պետք է ասել, վոր այդ հոլսերը բոլորովին չարդարացան:

Ակումբը բացի մասնակի մասսայական աշխատանքից, ուրիշ վոչ մի աշխատանք չկարողացավ տանել: Նրա ամբողջ գործունեութեան ընթացքում արված են յեղել մի քանի խզճուկ կոնցերտներ, մի քանի զեկուցումներ, իսկ ընդհանրապես ակումբը ծառայելիս է յեղել հանգստի համար, բայց „բանվորական“ ակումբում իրա բանվորները չեն հանգստացել. այնտեղ հանգստացողը բացառապես առևտրականն է յեղել:

Դրա համար զարմանալի չէր, վոր ակումբը լի որերին իրանից հիշեցնում էր մի սրճարան, վորտեղ խմում ու ծխում էին և ծխում ու խմում:

Հենց առաջին որից ակումբի աշխատանքը սխալ հիմքերի վրա յեր զբվել, վորովհետև բանվորական ակումբը ղեկավարելու համար հարկավոր էր ուժեղ բանվորական վարչութիւն ստեղծել և անհրաժեշտ կուլտուրական ուժերը հավաքել այդ վարչութեան շուրջը. այդ բանը չէր արված և հենց դրա համար էլ ակումբն իբրև այդպիսին իրա վրա զբված պարտականութիւնները չկարողացավ կատարել վոչ թե լիովին կերպով, այլ նույն իսկ կիսով չափ:

Խմբակային աշխատանքները բացակայում են և այդ ուղղութիւնում վոչ մի աշխատանք տարված չէ յեղել:

Այդ տեսակ ակումբ իհարկէ յերկար գոյութիւն ունենալ չէր

կարող, պետք էր փակվել: Այդպես էլ յեղավ: 1922 թվականին արդեն այդ ակումբը փակ էր:

Միայն 1925 թվականի վերջերին Խարկովի շրջանային քաղութային լուրջ ուշադրութիւն դարձրեց հայկական ակումբային աշխատանքի վրա և կոմկուսի շրջանային կոմիտեի հայկական սեկցիայի և մասնավորապես ընկ. Սարատիկյանի ռոմանտիկութեամբ բաց արեց բանվորական ակումբ, վորի յերկու տարվա աշխատանքի մասին մի քանի տեղեկութիւն ենք տալու:

ՄՅԱՍՆԻԿՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ՇԱՅ-ԲԱՆՎՈՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ Մյասնիկյանի անվան հայկական ակումբը Խարկովում բացվեց 1926 թվի փետրվարի 7-ին: Իր բացման առաջին որից իսկ հայ աշխատավորութիւնը հոծ բազմութեամբ լեցրեց ակումբը, անշափ իրան ուրախ զգալով, վոր այնուհետև ունէր մի անկյուն, վորտեղ կարող էր հանգստանալ և խելացի կերպով ոգտագործել ազատ ժամանակը: Կարճ ժամանակվա ընթացքում ակումբն ունեցավ 360 անդամ, իսկ յերկրորդ ուսումնական տարում անդամների քանակութիւնը հասավ 528-ի: Բացի անդամների այս ընդհանուր քանակութիւնից, ակումբին կից կազմված էր յերիտասարդական սեկցիա, վորն իրա շուրջը հավաքել էր մոտ 100 հոգի:

Անդամների սոցիալական դրութիւնը յեղել է առաջին տարում 100 բանվոր, 55 ծառայող, 68 կուստար, մնացածները դրանց խնամքին հանձնվածներ: Յերկրորդ տարում այդ թվերը փոխվում են հետևյալ կերպով. 134 բանվոր, 94 ծառայող, 127 կուստար, իսկ մնացածը դրանց խնամքին հանձնվածները:

Իրա բացման որից մինչև 1926 թվականի վերջը ակումբի վարչութեան գործերը տարվել են ակումբային խորհրդի կողմից. այդ խորհուրդը նշանակված էր Հայկական սեկցիայի կազմից և վարում էր ակումբի գործերը ժամանակավոր կերպով, մինչև վարչութեան ընտրվելը: Վերջապես նույն թվականի դեկտեմբեր ամսին ընտրվեց վարչութիւն բաղկացած 9 անդամից, 2 թեկնածուներով և վերստուգիչ հանձնաժողով—բաղկացած 3 հոգուց:

Ակումբի բացման հենց առաջին որից իսկ, անդամներից կազմվեց մի ակտիվ, բաղկացած մոտավորապես 50 հոգուց, վորը և կապով ակումբի կազմակերպչական աշխատանքներին, կազմելով մի շարք հանձնաժողովներ, վորոնց նպատակը վարչութեան աշխատանքներին ոգնելն էր: Այդ հանձնաժողովներից ավելի կենսունակ դուրս յեկավ ներքին կարգապահութեան հանձնաժողովը կազմված 22 հոգուց, վորն ամեն ժամանակ էլ աշխատում էր, պահպանում էր կարգապահութիւնը, ուշադրութեամբ պահպանում էր ակումբի կայքը փչացումից: Մյուս հանձնաժողովները, ինչպես որինակ գրադարանային, դպրոցական (լիկեզ) և այլն, այնքան էլ կենսունակ չեղան և ակումբի բացումից մի յերկու ամիս հետո „սեփական մահով“ մեռան: Այս էր ակումբի ընդհանուր կազմակերպչական ստրուկտուրան: Այժմ անցնում ենք ակումբի աշխատանքներին:

ԽՄԲԱԿԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ ԱԿՈՒՄԲՈՒՄ

Սմբակային աշխատանքները տարվել են հետևյալ կերպով: Գոյություն է ունեցել դրամատիկական խմբակ 20 անդամով առաջին տարում և 22 անդամով յերկրորդ տարում: Յերաժշտական խմբակ 9 և 17 անդամով, քաղաքագիտական խմբակ 25 և 35 անդամով, նրկարչական խմբակ 7 և 4 անդամով, լիկկայան 25 և 35 աշակերտներով և մարմնամարզական խմբակ 35 անդամով: Վերոհիշյալ թվերի առաջինը վերաբերում է ակումբի բացման առաջին տարվան, իսկ յերկրորդը՝ յերկրորդ տարվան: Բացի հիշյալ խմբակներից, 1926/27 տարում ակումբում յեղել է նաև ռադիո—խմբակ 8 անդամով և հրացանաձիգների խմբակ:

Այսպիսով մենք տվինք խմբակներին թիվը և անդամների քանակությունը: Այս տվյալներից յերևում է, վոր ակումբն ունեցել է խմբակների նկատմամբ վորոշ հառաջադիմություն: Բազմացել են թե խմբակները և թե նրանց անդամները: Իսկ ինչ վերաբերում է խմբակների ներքին աշխատանքներին, պետք է ասել, վոր խմբակային պարապմունքներն առհասարակ տեղի յեն ունեցել շարաժական յերկու կամ յերեք անգամ և տարվել են ավելի կամ պակաս կանոնավորությամբ: Հաճախման տոկոսը մոտ 70%—80% յե յեղել, վորը պետք է բավարար համարել մեր պայմաններում:

Սմբակներն այս կամ այն կերպ աշխատել են ոգնել ակումբի մասսայական աշխատանքը կազմակերպելուն մեջ: Այսպես—դրամ խմբակն իրա ներկայացումներն է դրել: Յերաժշտական խմբակն իրա կոնցերտները և այլն: Անշուշտ խմբակային աշխատանքներն ունեցել են իրենց պակասությունները, վորոնք են խմբակների մեջ լինելիք կապը, վորոշ, հաստատ ծրագրի բացակայությունը և այլն: Այս պակասությունները վերացնելը հնարավոր է և ակումբի վարչությունը պետք է մտածի դրա մասին:

ՄԱՍՍԱՅԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ ԱԿՈՒՄԲՈՒՄ

Անցնենք ակումբի մասսայական աշխատանքներին: 1927 թվի ընթացքում ակումբում տեղի յեն ունեցել 7 ժողով ընդհանուր և քաղաքական հարցերի շուրջը, 3 զեկուցում, 5 դասախոսություն, 7 կոնցերտ, 8 ներկայացում, 1 ընտանեկան յերեկույթ, 3 քաղաքական վիճակախաղ և 1 կենդանի լրագիր: 1926/27 տարում այս թվերը փոխվում են հետևյալ կերպով: Ընդհանուր և քաղաքական հարցերի շուրջը յեղած ժողովների քանակությունը 7-ից 18-ի յե հասել, զեկուցում յեղել է 12 հատ, դասախոսություն 11 հատ, կենդանի լրագիր 2 հատ, 14 կոնցերտ, 21 ներկայացում, 2 ընտանեկան յերեկույթ, 2 ցերեկույթ, 1 քաղաքական վիճակախաղ և 3 հարցերի ու պատասխանների յերեկու: Բացի այս բոլորից, ակումբի բացման յերկրորդ տարում միայն վարչությունը կարողացավ կինո ապարատ ձեռք բերել և չորեքշաբթի որերը կինոյի հատկացնել: Անցյալ տարում ցույց է տրված 14 կինո պատկեր:

Մասսայական աշխատանքը ակումբի աշխատանքների կորիզն է. նրանից է կախված ակումբի ճակատագիրը. առանց մասսան ա-

կումբ քաշելու նրան չի կարելի խմբակային աշխատանքների միջոցով կրթել: Ակումբն ապացուցեց, վոր այդ աշխատանքը կարող է տանել, միայն հարկավոր է ուղիղ կազմակերպություն: Պետք է միայն հիշատակել, վոր մասսայական որերին ակումբը լեփ լեցուն է լինում ներկայացումների, կինոների որերում, իսկ դասախոսությունների, զեկուցումների ժամանակ ներկա յեղողների քանակությունը նկատելի կերպով պակասում էր: Այս բանն արդեն ինքնին նշան է այն բանին, վոր ապագայում ակումբի վարչությունը պետք է աշխատի զեկուցումները, դասախոսությունները կապել ներկայացումների և կոնցերտների հետ: Մասսայական աշխատանքների մեջ նկատելի տեղ են գրավում դրամախմբակի ներկայացումները, վորոնց մասին անհրաժեշտ է մի յերկու խոսք ասել: Ներկայացումների քանակությունը—21 ներկայացում վերջին տարվա ընթացքում, ցույց է տալիս, վոր դրամախմբակը իրա աշխատանքներին լուրջ մոտեցում չի ունեցել: Դրան իբր տպացույց կարող է ծառայել այն հանգամանքը, վոր „Քաջ Նազարի“, „Բաղդասար Աղբարի“, „Նամուս“, „Սայաթ Նովայի“ հետ զուգընթաց, դրամախմբակը ցուցադրեց „Արյունոտ կիրակին“, „Մի կտոր հողի համար“, „Փարիզի կոմունան“, պիյեսաները: Լուրջ ուշադրություն դարձված չե յեղել բեպերտուարի վրա. բոլոր ներկայացումները, բացառությամբ մի քանիսի, կրել են կարծես թե պատահական բնույթ և լավ պատրաստված չեն յեղել: Նույնը կարելի յե ասել և յերաժշտական խմբակի մասին, վորի յերկույթները միշտ ել բուռն վողջումների յեն արժանացել, բայց վորը նույնպես չի ունեցել հաստատ բեպերտուար և ծրագիր:

Միշտ ել զգացվել է յերգեցիկ խմբի պակասությունը, չընայած վոր այդպիսի խմբի ներկայությունը ամեն մի ակումբի համար անհրաժեշտություն է ներկայացնում և վոր գլխավորն է՝ դրա համար անհրաժեշտ ուժեր նույնպես կան:

Անցնենք ակումբի աշխատանքի մյուս ձևերին՝ պատի թերթին և գրադարան—ընթերցարանին:

ՊԱՏԻ ԹԵՐԹ ՅԵՎ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Ակումբի պատի թերթը իրա հենց առաջին համարից բոլորի ուշադրությունը գրավեց և իրա սրամիտ հոգվածներով ու պատկերներով բոլորի համակրանքին է արժանացել: Մինչև այժմ բաց է թողնված 10 համար: Թերթի կազմակերպությունն ունեցել է իր պակասությունները և վարչությունը դրա վրա յել ի հարկե կրգարձնե իր ուշադրությունը և այս տարվանից կր կազմակերպե մի ամբակուռ պատի թերթի խմբակ, այդ աշխատանքին լծելով նաև մյուս խմբակների զեկավարներին և անդամներին և այլն:

Մի քանի խոսք ել գրադարան—ընթերցարանի մասին: Ակումբի ներկա գրադարանի հիմքը յեղել է նախկին ուսանողական գրադարանը, վորի անպետք մասը արևիվումն է գտնվում, իսկ պետքական մասը մոտ 1000 կտոր գիրք ցուցակագրված է: Ակումբի բացման ժամանակ ձեռք է բերված մոտ 500 կտոր գիրք, իսկ այս

տարի գնված է եւ 1000 կտոր, այնպէս վոր ներկայումս գրադարանն ունի մոտ 2500 կտոր գիրք: Սա չնչին քանակութիւնն է, բայց պետք է հույս ունենալ, վոր այդ քանակութիւնը շատ շուտով կաճի: Ինչ վերաբերում է գրադարանի տարած աշխատանքներին, պետք է ասել, վոր թե առաջին և թե յերկրորդ տարում այդ աշխատանքները յեղել են վոչ այնքան ուժեղ: Գրադարանը պետք է մոտեցնել մասսային. ահա այդ աշխատանքը գրադարանին անցյալներում չի հաջողվել, բայց պետք է հույս ունենալ, վոր ապագա գրադարանին կը հաջողվի:

Գրադարանն ունեցել է առաջին տարվա ընթացքում 75 բաժանորդ, վորոնց քանակութիւնը հետեյալ տարում 150-ի յե բարձրացել:

Գրադարանն ունեցել է իրան կից և ընթերցարան, վորտեղ ստացվել են „Խորհրդային Հայաստան“, „Մարտակոչ“, „Ամանգարդ“, „Մուրճ—Մանգաղ“, հայերեն թերթերը և „Правда“, „Комсомольская правда“, „Красн. Нива“ և ուրիշ թերթեր ու ժուրնալներ ուսանողներին լեզվով: Ընթերցարանը և գրադարանը հաճախել են միջին թվով 30 հոգի որակաւ: Գլխավորապէս բանվորներ և ծառայողներ:

Ակումբն ունի նաեւ խաղասենյակ, վորտեղ պատվաւոր տեղ է բռնում պատմական „նարդին“, ապա շախմատը, շաշկան, դոմինոն և այլն: Պետք է ասել, վոր ակումբի անդամները մեծ ուրախութեամբ և բավականութեամբ պարապում են այս խաղերով և խաղասենյակը զրեթե միշտ էլ լեցուն է լինում:

Ձեկուցումները կրել են առհասարակ քաղաքական բնույթ և կազմակերպվել են առհասարակ հեղափոխական տոների որերին, իսկ գասախոսութիւնները յեղել են գիտական, առողջապահական և հակակրօնական թեմաների շուրջը, այսպէս որինակ, „կյանքը և նրա ծագումը“, „ծննդյան տոնը և գիտութիւնը“, „վնասերական հիվանդութիւններ“, „թոքախտ“ և այլն:

ԱԿՄԲԻ ԲՅՈՒՋԵՆ. Մի քանի խոսք էլ ակումբի տնտեսականի մասին: Ակումբի սարքավորումը, նորոգութիւնն ու բացումը արժեք է 20 հազար ռուբլի: Այս գումարից 8 հազարը շրջանային քաղաքապետին է տվել, 4 հազարը Հայկական սեկցիան է տրամադրել, ճարելով այդ միջոցները կուսակցութեան շրջանային կոմիտեյում, 1 հազար ռուբլի շրջանային գործկոմը և 2 հազարը Ժողովուրդապետին: Մնացած 5 հազար ռուբլին ակումբը գեռ ևս պարտ է գանազան հաստատութիւններին և ի հարկե այս տարի պետք է վճարի:

Ինչ վերաբերում է ակումբի տարեկան բյուջեյին, նրա գումարը առաջին տարում հասել է 8 հազարի, իսկ յերկրորդ տարում այդ թիվը հասել է 10,500 ռուբլու:

Ակումբն ունեցել է նաեւ արտաբյուջետային յեկամուսններ. գաղութի վարչութիւնից նա ստացել է իբրեւ գոտացիա մոտ 2000 ռուբլի, իսկ շենքի սպասարկութեան մոտ 1000 ռուբլի: Վերջացնե-

լով այս համառոտ ակնարկը ակումբի մասին, պետք է ասել, վոր թե ակումբի վարչութիւնը և թե նրա վարիչը կանգնած են ուղիղ ճանապարհի վրա: Առանձնապէս պետք է շեշտել վարիչի անձնվեր աշխատանքի մասին: Իհարկե կան վորոշ թերութիւններ, բայց առանց թերութեան գործ չը կա և յուրաքանչիւր մեծ գործ ունի իրա խոշոր պակասութիւնները: Միայն անցյալի փորձը և սխալներն են ուղղում գործը: Հույս ունենք, վոր ակումբի վարչութիւնն ու վարիչը կողտագործեն իրենց փորձն ու սխալները և խալովի հայ աշխատավորական մասսաների կրթութեան գործն ավելի լավ հիմքերի վրա կը դնեն:

ՆԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ. Ակումբն իր ապագա գործունեյութեան համար ունի լայն հեռանկարներ և այդ ուղղութեամբ այս ուսումնական տարում վորոշ քայլեր արված են:

Վորոշված է կուլտուրական աշխատանքն ավելի ևս ուժեղացնել և մոտեցնել մասսաներին: Ակումբն ավելի գրավիչ դարձնելու համար մի շարք միջոցներ են ձեռք առնված. գեղեցկացրած է սրահը արեւադարձային բույսերով, դահլիճի տեղերի քանակութիւնը շատացրած է, ապա սենյակների բաժանման մեջ վորոշ տեղափոխութիւն է կատարված: Ուժեղ կերպով կազմակերպված է բուֆետը, վորի աշխատանքները անցյալ տարիներում միշտ էլ կաղացել են թույլ կազմակերպութեան շնորհիվ և ոգուտի փոխարեն վրնաս է տվել:

Ստացվել են մեծ քանակութեամբ նոր գրքեր, աղա, վոր կարեւորն է, միացված է ընթերցարանը գրադարանի հետ: Այս միացումը կարեւոր է նրանով, վոր գրադարանի աշխատանքն առհասարակ չի կարելի անջատել ընթերցարանի աշխատանքից և բացի դրանից, գրադարանապետը հաճախակի շփվելով իրա ընթերցողների հետ, ավելի մոտ կարող է ծանոթանալ նրանց հետ և նրանց ընթերցանութիւնն ուղղել ցանկալի կերպով և ըստ ընթերցողի հակումներին:

Փոփոխման է յենթարկված նաեւ բեմը, հնարավորութիւն տալու համար ավելի բարդ ներկայացումներ դնելու: Նկարվում են մեծ քանակութեամբ գեղարարական:

Սրահում դրված է ռադիո-բարձրախոս. մի խոսքով յերևում է, վոր ակումբի վարչութիւնը վորոշել է հետզհետե ակումբի աշխատանքները հետաքրքիր դարձնել:

Վորոշված է լիւ-կայանի աշխատանքների վրա լուրջ ուշադրութիւն դարձնել և նպատակ դնել խարկովի հայ ազգաբնակչութեան անգրագիտութիւնը վերացնել ամբողջ 100 տոկոսով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԸ Անցնենք խարկովի Հայկական գաղութի ԽԱՐԿՈՎԻՍ Կուլտուրական աշխատանքի մի ուրիշ ճյուղին՝ գաղութին:

Խարկովի հայ գաղութն ունեցել է իրա գաղութը գեռ պատերազմից էլ առաջ: Այդ գաղութն իրանից ներկայացնում էր այն ժա-

մանակ գոյություն ունեցող ծխական դպրոցներից մինը և ուներ վոչ ավելի քան 2—3 խմբակ 40—50 աշակերտություն: Դպրոցը պահվում էր յեկեղեցուն կից հոգաբարձություն միջոցով:

1918 թվին, յերբ վոր մեծամասնականները գրավեցին Խարկովը դպրոցը փակվեց միայն 2 որով, վորից հետո բացվեց այս անգամ արդեն աշխատանքի դպրոց անունով և սկսեց պահվել խորհրդային կառավարություն հաշվով:

Այդ թվականին դպրոցն ուներ մոտ 80 աշակերտ 3 խմբակով և 3 ուսուցիչներով: Սպիտակների Խարկովը գրավելուց հետո, դրպրոցը նորից դարձավ ծխական և նորից հոգաբարձուներն սկսեցին նրա բախտը անորինել:

Վերջապես 1919 թվականի նոյեմբերին կարմիրները վերջնականապես գրավեցին Խարկովը և հայկական դպրոցը 63-րդ աշխատանքի դպրոց կոչվեց: Այն ժամանակ դպրոցում կար մոտ 70 աշակերտ, 3 խմբակ 3 ուսուցիչներով:

Մինչև 1923/24 ուսումնական տարին դպրոցը վոչ մի հառաջադիմություն նշան չի ցույց տալիս. աշակերտների քանակությունը ավելանալու փոխարեն պակասում է և 1922/23 ուսումնական տարվա ընթացքում այդ թիվն իրապես հասնում է 30—40 հոգու, թեև ցուցակների մեջ էլի առաջվա նման նշանակվում է 70 աշակերտ:

Ինչո՞վ բացատրել Խարկովի հայկական դպրոցի հետագեմ վիճակը:

Այդ բանն ամենայն հավանությամբ պետք է բացատրել վարչական կազմի թուլությունը և պատրաստի չըլինելով:

1923/24 թվականին դպրոցի վարչությունը փոխվում է և ուսուցչական կազմը լուծված համարվում: Վարչությունը հանձնվում է Յերեանից հրավիրված նոր վարիչին, (Մ. Պոպով) վորը դպրոցը նորոգելուց, կարգի բերելուց հետո, հավաքում է նոր ուսուցչական կազմ 4 հոգուց բաղկացած և սկսում է ուսումնական տարին ղեկավարել ամսից՝ 75 աշակերտներով:

Ահա այս տարվանից սկսվում է դպրոցի վերելքը:

1923/24 ուսումնական տարվանից հետո, հայկական դպրոցը սկսում է հակառակ քայլերով առաջադիմել. շատանում է նրա աշակերտների և ուսուցիչների թիվը, բազմանում են խմբակները և գործը զբաղվում է ամուր հիմքերի վրա:

ԴՊՐՈՑԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԵՏԱՊՈՒՆԵՐԸ Ահա զարգացման մոտավոր պատկերը. 1924 թվականի 25 ուսումնական տարի.—աշակերտների թիվը 160—այսինքն յերկու անգամ ավելի, քան նախորդ ուսումնական տարում: Ուսուցչական կազմը—10 հոգի, իսկ խմբակների քանակը 5, ավելի բուռն զարգացում գտավ և յերեակայել:

Աշակերտների քանակության բուռն զարգացումը դպրոցի վարչության և միաժամանակ ծնողներին գրեց անելանելի գրություն

մեջ շենքի տեսակետից: Դպրոցի շենքը, վորը յեկեղեցուն կից էր և վորի դասարաններում լսվում էր յեկեղեցական ժամերգությունը դասերի ժամանակ, շատ փոքր էր և վարչությունն ստիպված էր 160 հոգի աշակերտություն տեղավորել 3 փոքրիկ խցիկների մեջ, վորոնք դասարանի կոչումից շատ և շատ հեռու էին: Աշակերտները պարապում էին 2 նվագ: Առավոտները դալիս էին բարձր խմբակի աշակերտները (այդ ժամանակ ամենաբարձր խմբակը 5-րդն էր): Յեվ շտապ-շտապ պարապում էին, մինչև վոր դային 2-րդ նվագի աշակերտները, վորոնք նույնպես շտապում էին շուտ վերջացնել դասերը՝ ցերեկով տուն հասնելու համար:

Պարզ է, վոր այս պայմաններում դպրոցի հետագա զարգացումը բոլորովին անհնար էր և ահա հայկական գաղութի վարչությունը (վորն այդ ժամանակ դեռ նոր էր հիմնվել) դպրոցի վարչության հետ միասին սկսեցին նոր շենքի մասին մտածել: Այդ ժամանակ գաղութի վարչության հաջողվեց այժմյան հայկական տունը ձեռք բերել, և առանց յերկար մտածելու վորոշվեց դպրոցը փոխադրել հին շենքից դեպի նորը:

1925/26 ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԻՆ բացվեց նոր շենքում: Աշակերտների քանակությունը արդեն հասել էր 245-ի, խմբակների քանակությունը՝ 8-ի, իսկ ուսուցիչներինը՝ 13: Նոր դպրոցական շենքը հնարավորություն տվեց դպրոցական աշխատանքները տանել լայն կերպով, մանկավարժական աշխատանքը վորակով քարձրացնել և մի փոքր զարկ տալ աշակերտական ինքնավարության:

Առաջին անգամը լինելով Հայկական դպրոցը շենքի կողմից ազատ շնչեց և իրա պատերի մեջ հավաքեց մոտ 250 աշակերտ: Խարկովի Հայկական դպրոցը դեռ յերբեք իրա պատերում այդպես մեծ քանակությամբ աշակերտներ չէր տեսել:

Դպրոցի արագ զարգացումն ապացույց էր այն բանի, վոր գաղութայիններն արդեն հավատում էին դպրոցին և վոր դպրոցի վարկը բարձրացել էր նրանց աչքում, վորովհետև նրանք ուղարկում էին իրանց յերեխաներին դպրոց. մինչդեռ առաջվա դպրոցը բոլորովին վարկաբեկել էր իրան ժողովուրդի աչքում իրա ցած վորակ ունեցող կազմակերպությամբ և աշխատանքով, նոր դպրոցը ցույց տվեց, վոր ուժեղ կազմակերպությունն է, վոր ստեղծում է ուժեղ աշխատանք:

1926/27 ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԻՆ նշանակալից յեղավ նրանով, վոր հայկական դպրոցն արդեն յոթնամյա դառավ: Այդ տարին ունեցավ 7 խմբակ և տարվա վերջը բաց թողեց 10 շրջանավարտ: Շրջանավարտների վորակի մասին ի հարկե չենք խոսի, վորովհետև դրանք ի հարկե կուսենան իրենց պակասություններն իբրե անդրանիկ շրջանավարտներ, բայց միայն կշեշտենք, վոր դա մի նշանակալից գեպք էր հայկական դպրոցի համար և առավել ևս Խարկովի Հայկական Գաղութի համար:

Այդ ուսումնական տարում աշակերտների թիվն էր 260, ուսուցիչներինը 14, իսկ խմբակներինը 8: Իրապես այդ թվականին

սկսվեցին աշակերտական ինքնավարության լայն աշխատանքները: Դպրոցական աշակերտական կոմիտեն լայն հիմքերի վրա դրեց իրա աշխատանքները: Ամենից առաջ նա հիմնադրեց իր պատի թերթը՝ «Աշակերտական Ձայնը»: Թերթի խմբագրական կոլեգիան մի ուսումնական տարվա ընթացքում բաց թողեց 12 համար: Թերթի վորակն և արտաքին տեսքը մյուս դպրոցների վորակին և տեսքին գերադասեցում ելին և անշուշտ թերթը կոնկրետ կստանար, յեթե աշակերտական թերթերի ցուցահանդես լիներ: «Աշակերտակ. Ձայնը» կազմակերպեց աշակերտներին, քաջեց նրանց թղթակցական աշխատանքի (ամբողջ աշակերտության 250% աշխատակցում եր թերթին), զարգացրեց նրանց ինքնագիտակցությունը, գրելու և մտածելու կարողությունը և այլն: Բացի թերթից, աշակերտական կոմիտեն նույն թվականին կազմակերպեց դպրոցում կոոպերատիվ, եժան պրնոպ աշակերտներին դասական պիտույքներ մատակարարելու համար:

Ապա աշակերտական կոմիտեն կազմակերպեց մի շարք դպրոցական ներկայացումներ, ցերեկույթներ, կազմակերպեց դպրոցի կարգապահությունը և այլն: Մի խոսքով աշակերտական ինքնավարությունն սկսեց ցույց տալ իրա գործունեությունը:

1927/28 ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐՈՒՄ հայկական դպրոցն ուներ 270 աշակերտ, 8 խմբակով, 15 ուսուցիչներով: Թվում է թե այս թիվը, 270 աշակերտ բեկորդային է և թարկովի հայկական դպրոցը այդքանից ավելի աշակերտներ չի կարող տալ:

Աշակերտների այդ քանակությունը միանգամայն բավարար պետք է համարել թարկովի հայկական դպրոցի համար:

Մի քանի խոսք դպրոցի ընդհանուր կյանքի մասին: Դասավանդությունը տարվում է մենակ հայերեն լեզվով, բայց ցավոք սրտի պետք է ասել, վոր աշակերտների մեծամասնությունն խոսակցական լեզուն ուսեբենն է, վոր վոչ ուսեբենն յե նման վոչ ել հայերենի: Դպրոցի ուսուցչական կազմը համապատասխան է իրա կոչման, ոսկավ բացառությամբ, բայց մի բան նկատելի յե, վոր ուսուցիչների մեծ մասը բաղկացած է ուսանողներից, վերոնք իրանց ապագա գործունեությունը չեն կապելու դպրոցի բախտի հետ:

Աշակերտների քանակության զարգանալուն հետ մեկտեղ դպրոցն աճեց և տնտեսապես:

Լուսբաժնի բաց թողած միջոցները կազմում ելին

1923/24	ու. տ.	6,500	ռուբլի
1924/25	,, ,,	9,000	,,
1925/26	,, ,,	17,000	,,
1926/27	,, ,,	21,500	,,
1927/27	,, ,,	25,000	,,

Այս ցուցակը պարզ կերպով ցույց է տալիս, վոր դպրոցի զարգացման հետ զուգահեռաբար զարգացել են և նրա տնտեսական միջոցները: Կարճ ժամանակվա ընթացքում դպրոցի ունեցվածքը, վորը մի քանի խղճուկ նստարաններից եր կազմված, բազմապատկարվեց:

և պետք է ասել, վոր ներկայիս դպրոցը բավականին հարուստ կահավորություն ունի:

1925/26 ուս. տարվանից սկսած լուսբաժնի կարգադրությամբ աշակերտների թոշակներն սկսեցին հավաքվել՝ դպրոցի կարիքներին հենց տեղում բավարարելու համար: Ահա այդ փողերը հավաքելու և դպրոցի դրությունը բարելավելու համար հենց նույն թվականին կազմակերպվեց ծնողական կոմիտե: Առաջին ուսումնական տարում ծնողական կոմիտեն հավաքեց մոտավորապես 500 ռուբլի փող, այդ գումարը գնաց ամբողջովին դպրոցի զանազան կարիքները բավարարելուն, գլխավորապես ֆիզիկանոցին զանազան պիտույքներ ձեռք բերելու համար:

1926/27 ուսումնական տարում նորընտիր ծնողական կոմիտեն ավելի զարգացրեց իրա աշխատանքները, կազմակերպեց մի յերկու ներկայացում դպրոցի ոգտին և այդ տարվա ընթացքում նա հավաքեց մոտ 1500 ռուբ. փող, վորն ամբողջովին տրամադրեց դպրոցի կարիքներին: Հարստացրեց ֆիզիկանոցը, գրադարանը, հիմնեց պատի թերթն իրա միջոցներով: Դպրոցի նորոգման մասնակցեց ըստ իրա կարողության աստիճանին: Վերջապես նա ամեն միջոցներ ձեռք առավ բարելավելու դպրոցի տնտեսական դրությունը:

Ծնողական կոմիտեն միջոցներ է ձեռք առել աղքատ աշակերտներին նույնպես ոգնություն տալու. այդ ուսումնական տարում դպրոցի աղքատ աշակերտներին տրվել են ձրի նախաճաշիկներ, ապա շորեղեն:

Ձի կարելի չհիշատակել, վոր ծնողական կոմիտեյի ջանքերով և միջոցներով դրվեց հիմքը դպրոցական գրադարանի, վորը ներկայումս արդեն 1500 կտոր գիրք ունի, այս քանակությունն ի հարկե մեծ չե, բայց վոչինչ չեղած տեղից գրադարան ստեղծելը նույնպես հսկայական գործ պետք է համարել:

Հայ գրադարանի նշանակությունը գաղութային իրականություն, մասնավորապես գաղութային դպրոցների մեջ հսկայական է, այդ վոչ վոք չի ժխտի:

Այդ նկատի ունենալով նորընտիր ծնողական խորհուրդն ել իր նյութական աջակցությունը պիտի չխնայե դպրոցին:

Նույնը կարելի յե ասել ֆիզիկանոցի նկատմամբ: Յերեք չորս տարի առաջ Հայկական դպրոցը ֆիզիկանոցի մասին մտածել նույնիսկ չեւ կարող, բայց վերջին տարիների ընթացքում ամեն տարի մի քանի գործիք ձեռք բերելով Հայկական դպրոցը ներկայումս ունի մի կոնկրետ ֆիզիկանոց, վորն ի հարկե դեռ լրացման մեծ կարիք է զգում, բայց հիմքը դրված է արդեն և ապագա ծնողական կոմիտեն իր ուշադրությունը ֆիզիկանոցին նույնպես պիտի չզրանա:

ՇԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ Դպրոցը նույնպես դեռ շատ հեռանկարներ ունի իր առաջ. այդ հեռանկարներից մեկը և ամենագլխավորը մանկապարտեզն է, վորը բացվելու յե Հոկտեմբերի տասնամյակի ուր:

Այդ մանկապարտեզի նշանակութիւնը կարեւոր է նրանով, վոր նա կը պատրաստէ դպրոցի համար աշակերտներ և դպրոցն ամեն տարի այդ աշակերտներով ապահովված կը լինի, իսկ նրանց կըթուծուին ավելի կը հեշտանա:

Ապա դպրոցի վարչութիւնը միջոցներ ձեռք պիտի առնէ յերկրորդ նվազի ուսուսկան դպրոցից ազատվելու համար, վորպէսզի հնարավորութիւն տա խմբակային աշխատանքները լայն կերպով տանելուն: Դպրոցը թեև ունի դրամատիկական, յերգեցողութիւն, պատի թերթի և այլն խմբակներ, բայց այդ խմբակները ազատ սենյակների բացակայութեան պատճառով կամ խանգարում են 5-րդ դասը և կամ թե կիրակի որերն են աշխատում, վորը թու լատերի չէ բոլորովին:

Դպրոցի զարգացման բուն թափը ցույց է տալիս, վոր Սարկովի կուլտուրական հիմնարկներից ամենագլխավորը — դպրոցը դըրված է լավ հիմքերի վրա: Գործի թերութիւնները վորոնք, այստեղ ևս պակաս չեն, ի հարկէ կը վերացվեն դպրոցի վարչութեան և ուսուցչական կազմի միահամուռ աշխատանքներով:

Ա. ԳԱՐԱԳԱՇՅԱՆ

ԽԱՐԿՈՎԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ ՅԵՎ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ.

Արդեն յերկրորդ տարին է, ինչ բացվել է Սարկովում հայկական բուժարան, վորը ձեռնարկել է Սարկովի հայ գաղութի վարչութեան ջանքերով՝ ոտարութեան մատնված հայ գաղթականին հնարավորութիւն տալ իր մայրենի լեզվով բժշկական ոգնութիւն ստանալու: Բուժարանը կատարելու յէ իր մեծ դերը հայ գաղութի հանդեպ, վոր թե միայն բուժելով նրա անառողջ յերեւոյթները, այլ զլիսավորապէս նա ասպարեզ է յեկել ուսումնասիրելու Սարկովի հայ գաղութականի կյանքի պայմանները, վորոնք դրդապատճառ են հանդիսացել զանազան հիվանդութեանց յերևան գալուն, գտնել միջոցներ այդ պայմանների վերացման ու միաժամանակ հանդիսանալու մի առողջապահական լուսավորութեան աղբյուր, վորտեղից հայ գաղթականը կստանա առողջ գաղափարներ: Մեկ ու կէս տարվա ընթացքում բուժարանն ուսումնասիրել է վիճակագրութեան միջոցով, թե ինչպիսի հիվանդութիւններ առավելագույն չափեր են ըստացած մեր հասարակութեան մեջ. ներկայիս նա արդեն ձեռնարկում է միջոցներ այդ հիվանդութիւնների դրդապատճառները դրանելու համար: Մենք հաստատ համոզված ենք, վոր հայ գաղթականը հեռանալով իր բնիկ յերկրից, վորտեղ նա անվել է վարժվելով տեղի ողին, ջրին ու բնութեան, միաժամանակ գտնված է քիչ թե շատ լավ տնտեսական պայմանների մեջ, նա ոտարութեան մատնվելով յենթարկվել է գաղթականութեան դժնդակ պայմաններին և ձգտելով ապահովել իր գոյութիւնը, ընկել է այնպիսի վայրեր, վորտեղ ստիպված է յեղել վարժվել մթնոլորտային, բնութեան և տնտեսական նոր պայմաններին:

Ներկայիս բուժարանում աշխատում են հետեյալ հիվանդութիւնների մասնագետ բժիշկներ, ներքին, կանաչի, յերեւոյթների, ատամների, վիրաբուժական, վնասերական, կաշվի, ականջի, քթի, կոկորդի և այլն: Բուժարանը բժշկական ոգնութիւն է ցույց տալիս նաև տան պառկած հիվանդներին իր շրջիկ բժշկի միջոցով: Այս տարի բժշկական կազմը փոփոխութեան է յենթարկվել և բոլոր բժիշկները համապատասխան իրենց հմտութեան և բժշկական բարձր ստաժին լուրջ կերպով վերաբերվում են դեպի իրենց պարտականութիւնը հիվանդի հանդեպ: Բժիշկների մի մասն աշխատում է միաժամանակ այս կամ այն կլինիկայում, լինելով այնտեղ պրոֆեսսորի ոգնական, վորով բուժարանը անմիջապէս կապ է ստեղծում գիտական բարձրաստիճան կենտրոնների հետ, կարեւոր դեպքում ու-

դարկելով այնտեղ այս կամ այն հիվանդին, կլինիկայում պառկելու և բժշկվելու մի չնչին գումարով: Բուժարանը ամեն մի կերպ աշխատում է նաև հնարավորություն տալ հիվանդներին պառկել պետական բոլոր հիվանդանոցներում ձրի կամ վորոշ գեղջով հիվանդի հաշվին, նայած թե ինչ դեպք է և վորչափ ժամանակի կարոտ է: Բացի սրանից, ամեն մի հիվանդ ստանում է ձրի դեղորայք, ձրի վերլուծումներ (անալիզներ), ձրի ռենդգեն ճառագայթներով քննություն ու բուժումներ: Բուժարանը հնարավորություն ունի ե-
 ժան գնով հիվանդի հաշվին նրան նոր ատամներ շինել պետական հիմնարկություններում: Բացի առողջապահական զբույժներից և դա-
 սախոսություններից, բուժարանն ունի նաև մի փոքրիկ գրադարան, փոքից ամեն մի անդամ կարող է ոգտվել առողջապահական գրք-
 քույկներով: Բուժարանը կրում է փոխադարձ ապահովագրության կերպարանք և նրա գոյությունը ներկայիս գլխավորապես կախում ունի անդամների քանակից և պարտաճանաչությունից. պետք է խոստովանել, վոր անդամավճարները կատարվելիք ծախսերը չեն ծածկում, և բուժարանը պահվում է գլխավորապես գաղութի մի-
 ջոցներով: Այդ բանը յերևում է հետևյալ թվերից:

1926 թ. հունիսի 1-ից մինչև 1927 թ. հուլիսի մեկը, այսինքն մի տարվա ընթացքում բուժարանի յեկամուտն անդամավճար-
 ներից յեղել է 2989 ու., իսկ յեղքը 7993 ու. 26 կոպ.: Պարզ է, վոր ծախսի մեծ մասը ծածկել է Պարկովի հայ գաղութի վարչությունը: Ուրեմն յեթե այսօր վերջինս չկարողանա մեր ծախսերը հո-
 գալ, այդ դեպքում բուժարանը փակման կենթարկվի և Պարկովի հայություն տարիների ընթացքում ունեցած ցանկության իրակա-
 նացումը կը խորտակվի: Այս մասին քանի ուշ չե պետք է խորհի ամեն մի հայ և լինելով բուժարանի անդամ, պարտաճանաչ լինի իրա ժամանակին իր լուծման մտցնելու:

Անդամների քանակը 1927 թվի հուլիսի 1-ից յեղել է 364, նրանց խնամքին յեղել են 1051-հոգի, ուրեմն ընդամենը 1415 հո-
 գի բուժարանն ընդգրկել է, վոր կազմում է մոտավորապես Պար-
 կովի ամբողջ հայ ազգաբնակչության մի չորրորդ մասը: Հիվանդ-
 ների այցելության ընդհանուր քանակը յեղել է 11277 մի տարվա
 ընթացքում, վորոնցից կրկնակի հաճախողների քանակը յեղել է 9496: Նախնական հաճախումներ յեղել են ներքին հիվանդությանց 735, վիրաբուժական 104, կանացի հիվանդությունների 242, կաշ-
 վի և վնասերական ախտերի 131, ախանջի, քթի և կոկորդի 47, ա-
 տամների 317: Միջին թվով ամենօրյա այցելությունը յեղել է մոտ
 50 հոգի: Շրջիկ բժիշկը, վորի պաշտոնը գոյություն ունեցավ 1926
 թ. դեկտեմբերի 1-ից, յոթ ամսվա ընթացքում կատարել է 420
 այցելում, վորոնցից կրկնակի այցելումների քանակը յեղել է 303:

Ձանազան պետական հիմնարկություններին ուղարկված են 190
 հոգի—սրանք այն դեպքերն են, յերբ կարևոր է յեղել հիվանդին
 հիվանդանոցում պառկեցնել, կամ թե այս կամ այն պրոֆեսսորին
 ցույց տալ:

Մի տարվա ընթացքում գասախոսությունների քանակը յեղել է

39, իսկ ունկնդիրների քանակը 1020. հանրամատչելի բժշկական
 դրքերով ոգտվել են 74 հոգի, վորոնք վերցրել են 143 գիրք:

Ծաղկի պատվաստման յենթարկվել են 22 յերեխա: Գլխության
 քույրը կատարել է 3197 զանազան գործողություններ, այսինքն
 ներմուծումներ, բանկաներ, պատվաստումներ և այլն:

Ահա այս աշխատանքը տարել է բուժարանը իր գոյության
 առաջին տարվա ընթացքում, չնայած վոր յերբ նա զանազան ան-
 ակնկալների յե յենթարկվել և նյութապես անկայուն դրության
 մեջ է յեղել, հիմա նախնական աշխատանքը կատարելուց հետո բու-
 ժարանն ավելի խորացնում է իր աշխատանքը: Պետք է առողջ վե-
 րաբերմունք դեպի այս սկանակ գործը անդամների կողմից և միև-
 նույն ժամանակ վոչ անդամների յել, այսինքն Պարկովի բոլոր հա-
 յերի, վորոնք պետք է հետաքրքրվեն բուժարանի գոյությամբ:

Պետք է բացի դրանից աշխատել, վորպեսզի առժողովմամբ վերց-
 նի բուժարանը պետական բյուջեյի հաշվին. այդ դեպքում հայ աշ-
 խատավորը հնարավորություն կունենա անվճար բժշկական ոգնու-
 թյուն ստանալ Հայկական բուժարանում հայ բժիշկների կողմից,
 իսկ չապահովագրված հայ ազգաբնակչությունը կկարողանա նույն-
 պես ոգտվել այդ բուժարանից մի փոքր ամսավճարով:

ԲԺԻՇԿԻ ՄԱՐԻՄՅԱՆ.

ԽԱՐԿՈՎԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԸ

Կուլտուրական աշխատանքների միջոցներից վոչ մեկն այնքան ուժեղ չէ, վորքան թատրոնը: Հայ թատրոնի գոյութիւնը սակավահայ գաղութներում ավելի քան ուժեղ միջոց է մոտեցնելու ցըրված հայերին մի շենքի մեջ և բեմի միջոցով նրանց մեջ նոր գաղափարներ տարածելու: Սրանից ել արդեն բոլորում է այն հանգամանքը, վոր գաղութային հայկական թատրոնը առանձնապէս խընամքով պետք է վերաբերվի իր աշխատանքին: Խաղողւորան, վորը մի սովորական յերևույթ է գաղութահայ թատրոնների պատմութեան մեջ, պետք է խիստ կերպով հալածվի, տեղ տալով իսկական գեղարվեստական աշխատանքի:

Դժբախտաբար պետք է ասել, վոր Խարկովի հայկական թատրոնը իր ամբողջ գործունեութեան ընթացքում հազվագյուտ բացառութեամբ իր կոչման բարձրութեան վրա կանգնած չի յեղել: Սակայն նրա տարած աշխատանքն ել վորոշ գնահատութեան արժանի չէ և տեղիս հայերի կուլտուրական կյանքի մասին գրելիս անհրաժեշտ ենք համարում մի քանի խոսք ել թատրոնի աշխատանքի մասին գրել:

Մինչ Հոկտեմբերյան հեղափոխութեանը Խարկովի հայկական գաղութը, չնայած վոր ուներ հոծ բազմութիւն, բաղկացած տեղական և փախստական հայերից, բայց բոլորովին գուրկ եր հայկական թատրոնից, մայրենի լեզվով ներկայացումներից, բացառութեամբ տարվա մեջ տեղի ունեցող մեկ կամ յերկու ուսանողական յերեկույթներից:

1919 թվի վերջերին, յերբ հաստատվեց խորհրդային կառավարութիւնը Ուկրայնայում, փոքր ազգութիւնները, ազատվելով ցարի ճնշիչ լծի տակից, ազատ շունչ քաշեցին և բանվորազուգացիական կառավարութիւնը իր խորին ուշադրութիւնը դարձրեց ճշնշված, հալածված փախստական ու պանդուխտ ազգերի լուսավորութեան վրա: Ծնունդ առավ Խարկովի հայկական թատրոնը և սկսեց գործել տեղական հայկական կոմիտարիատի հովանավորութեան ներքո:

1918 թվի վերջերին, դերասան Յուլիա գալով Խարկով տվեց մի շարք հայկական ներկայացումներ և հեռանալով քաղաքից թողեց մի կազմ սիրողների և ահա այդ կազմը ապագայում հայկական կոմիտարիատը հովաքելով իրա շուրջը, կազմեց առաջին հայ դերասանական կոլլեկտիվը Խարկովում: Դերասանական կոլլեկտիվը արվեց իրա ներկայացումները մինչև 1922 թիվը: Նեպի ծագումը պատճառ յեղավ խմբի քայքայման, մինչև վոր յեկվոր դերասան-

ները (Սարոյան) 1923 թ. նորից կազմակերպեցին խումբը և նրան կուլտուրական կերպարանք տվին: 1924 թվին, ամառը Խարկով յեկավ դեր. Վահրամ Փափազյանը, վորը վերցնելով կոլլեկտիվի դեկորիրա ձեռքը, գործեց ամբողջ տարին տալով իր կլասիկ ընկերատուարը („Ոթեյլո“, „Դոն-ժուան“, Համլետ“ և այլն): Փափազյանի հեռանալով կոլլեկտիվը ցրվեց մի ամբողջ տարով: 1926 թ. խումբը նորից համաքեց և կիսակազմակերպ դրութեամբ գործեց համարյա ամբողջ սեզոնը, տալով ամսական յերկու ներկայացում: Այդ շրջանում խումբը ամեն կերպ աշխատեց վերջ տալ մի ամոթալի յերևույթի, վոր պատիվ չի բերում հայ թատրոնին և վորը շատ գաղութներում մինչև որս ել գործածվում է, դա փողոցներում տոմսակ վաճառելն է: Սակայն այդ բանը խմբին չհաջողվեց: Դերասանական խումբը աշխատել է 8 տարի: Այդ 8 տարվա ընթացքում նրա մեջ աշխատել են մոտ 50 հոգի դերասան և սիրող:

Խարկովում դաստրոնների համար նույնպէս յեկել են բազմաթիվ դերասաններ: Նրանց գալուստը — պետք է ասել, վոր միշտ ել հաջողութիւն է գտել Խարկովի թատերասեր հասարակութեան կողմից:

Խմբի ամենագլխավոր պակասութիւնը յեղել է այն, վոր նա լրջութեամբ չի մոտեցել ընկերատուարի հարցին: Յերբեմն լուրջ ներկայացումներ — ինչպէս որինակ „Համլետ“, „Ոթեյլո“, „Դոն-ժուան“, „Վոճրագործի ընտանիք“, իսկ սրանց կողքին „Արշին մալաւան“, „Աշուղ Դարիբ“, „Ուշ լինի-նուշ լինի“, Ժամանակակից ներկայացումներ խումբը գրեթե բոլորովին չի տալիս: Այնտեղ կարելի չէ տեսնել ավելի շուտ Լյուդովիկոսի Ժամանակավա մելոդրամներ, քան թե հեղափոխական մի վորեւ պիլեսա:

Խումբը բացի իրա ներկայացումներից, տվել է բազմաթիվ բարեգործական նպատակով ներկայացումներ, ինչպիսին են՝ մի քանի անգամ ուսանողների համար, բուժարանի, հայկական դպրոցի, հայկական գաղութի համար, տվել է մի շարք ձրի ներկայացումներ հայկական ակմբին:

Խմբի ամբողջ գործունեութեան ընթացքում գլխավոր պակասութիւններից մեկն ել յեղել է սեփական թատրոնի շենքի բացակայութիւնը: սեփական շենք չունենալու պատճառով նա ստիպված է յեղել շարունակ թափառել մի շենքից մյուսը և ահռելի գումարներ տալով շատ անգամ վնասով է դուրս յեկել տակից, ապա և այն, վոր Խարկովի հայ հասարակութիւնը հաճախում է թատրոն միայն կիրակի որերը, վորովհետև մյուս որերը զբաղված է իրա արհեստով կամ զբաղմունքով, դրա համար ել խումբը տվել է իրա ներկայացումները բոլոր Ժամանակամիջոցին միայն կիրակի որերը, ամսական 3-ից մինչև 4-ը, դրա համար ել թատրոնի հարցը յեղել է միշտ ամենացավոտ հարցերից մեկը, վորովհետև կիրակի որերի համար շենք ճարելու խնդիրը շատ դժվար է յեղել և շատ անգամ շենք չլինելու պատճառով խումբը ստիպված է յեղել կրճատել ներկայացումների թիվը և ահագին գումարներ վճարել շենքի համար: Խարկովի հայ հասարակութիւնն աչքի յե ընկնում իրա թատերա-

սիրութեամբ և նա կարողացել է արժանավայել գնահատութիւն և վերաբերմունք ցույց տալ բոլոր յեկվոր դերասաններին, նա ներկա յե յեղել բազմաթիւ և բազմազան բեմադրութիւններին և դերասանական խաղերին, նա քանի գնում այնքան բարձրացնում է իրա թատերական հասկացողութիւնը և ճաշակը, դառնում է պահանջկոտ, նրան այլևս չեն հետաքրքրի հին, փթած պիլեսները, անկազմակերպ ներկայացումները, նա ուզում է տեսնել նոր, ժամանակակից պիլեսներ, վորոնք մոտ են կանգնած նրա հոգուն և ապրումներին, նա հոգով ապրում ու խաղում է դերասանների հետ միասին: Պետք է բավարարել ժողովրդի հոգեկան պահանջներին, այն ժամանակ նա ուրախութեամբ կը լեցնէ դահլիճը:

Հայ թատրոնը իրա աշխատավորներով գաղութիս պարծանքը պետք է լինի, ապա ուրեմն ամեն ջանք պետք է գործ դնել իրականացնելու այս բոլորը:

Այս տարի 1926/27 ձմեռային սեզոնի առթիւ արդեն նորից կազմակերպվեց դերասանական կոլլեկտիվը և այս անգամ նա վրձնել է իրականացնել այն բոլորը, ինչ բանի վոր նա 3 տարուց ի վեր ձգտում էր: Հարկավոր է ստեղծել իսկական հայկական թատրոն, կապել ժողովրդին թատրոնի հետ սերտ կերպով, այդ անելը գլխար չէ, հարկավոր է կոլլեկտիվ աշխատանք, լավ բեմադրութիւններ տալ, լավ կարգապահութիւն մտցնել դահլիճում և բեմի վրա, սկսել ներկայացումները ժամանակին և վերջացնել ժամանակին:

Այս տարի կոլլեկտիվը վճռել է կատարել շատ լուրջ աշխատանք, նա նվիրվում է արդեն իրա իսկական գործին: Խումբը պետք է բաց թողնի ամբողջ սեզոնի համար ամսատոմսեր, վորով նա կապահովի թե իրա գործունեությունը և թե հնարավորութիւն կըստեղծի աշխատավոր ու չքավոր խավերին տեսնել գեղարվեստական ընտիր ներկայացումներ, մատչելի դնելով: Այս տարվա ընկերատուարը պետք է կազմված լինի շատ խնամքով և արժեքավոր պիլեսներով, վորոնք իսկապես պետք է կրթեն ժողովրդին և լիովին բավարարութիւն տան հոգեկան պահանջներին: Այս տարվա ձմեռային սեզոնի ընկերատուարում 1. „ժան-Ռուլ“, Միլրա Եֆրոս“, „Պեպո“, „Ուկլյանոսից դենը“, „Փարիզ“, „Ակամա հերոս“, „Թագավոր“, „Մորգանի խնամին“, „Անմեղ մեղավորներ“, „Ռեվիզոր“, „Փոքրիկ շոկոլադուհին“, „Փողոցի աղջիկ“, „Արքա Լիւ“, „Լուսադեմին“: Գաղութի վարչութիւնն էլ իրա հերթին այս տարի վճռել է մեծ աշխատանք թափել այդ ուղղութեամբ և ամեն տեսակի հնարավորութիւններ ստեղծելով, վերջապես հիմք դնել իսկական հայկական թատրոնի, կանգնած իրա կոչման բարձրութեան վրա. նա արդեն բանակցութիւնների մեջ է մտել, վորպեսզի հրավիրէ լավ ռեժիսյոր, շկոլայով և մի քանի վորակյալ դերասաններ և տեղական խմբի մի քանի անդամներին մտադիր է ամսավճարներով ապահովեցնել, ապա դերասանական խմբին կից բաց անել հայկական դրամատիքական ստուդիա՝ յերիտասարդ ույժերից ապագա դերասանական կազմը պատրաստելու համար:

Գաղութիս վարչութիւնը խոստանում է հատկացնել մի զգալի գումար այդ նպատակի համար: Մենք հավատացած ենք, վոր նա այս տարի, Հոկտեմբերյան հեղափոխութեան 10-րդ տարեդարձին կունենա իրա սեփական թատրոնն ու դերասանական խումբը և հայկական թատրոնը ազատվելով խալտուրայից կգնա դեպի կուլտուրան, իսկական գեղարվեստը:

Բ Ո Ռ.

1927 թ. Հոկտեմբերի 10.
Խարկով.

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՀԱՂԹԱՆԱԿԸ

1905 թ.

Դալուկ, սովալուկ գյուղացի բանվոր
Գնացին ցաւից հող, հաց խնդրելու,
Իսկ նա գնդակով, սրով ահաւոր
Պատվեց ամբոխին առանց խնայելու:

Բայց չհամբերեց բանվորը յերկար,
Նա շքանկացավ տանջվել անդադար,
Յեւ ահա ամբողջ յերկիրը վառվեց
Հեղափոխութեան կրակով անմար:

Մեծ քաղաքներում յերթ ու գործադուլ,
Ամեն տեղ հուզում, շարժումներ անդուլ,
Իսկ գրողներին նույնիսկ համարձակ
„Թող կորչի ցարը“ խոսքերն են գրված:

Բայց ցարը անխիղճ ճնշեց բանվորին,
Թափեց գյուղացու արյունը իզուր,
Փռեց դիակներ դաշտ—փողոցներին
Յեւ սուգը յատավ գյուղացի բանվոր:

Սակայն արյունոտ կիրակին յերբեք
Աշխատավորը չի մոռանալու.
Խորին ցասումով նա պետք է հիշի
Անգութ, բիրտ ցարի վրեժն ահարկու:

1917 թ. (ՓԵՏՐՎԱՐ)

Ռազմաճակատը հյուծված, քայքայված,
Իսկ թիկունքն արդեն ուժասպառ դարձած,
Դիրքերում զորքը չի ուզում կռվել,
„Հանց, Հանց“ ե գոռում ամբոխն ամեն տեղ:

* * *

Ցարը գահնկեց, ցարը կործանված,
Ժողովուրդն ազատ շնչում է հանդարտ,
Յեւ հույս ունի, վոր շուտով անկասկած,
Կռիվ չի լինի, նա կապրի անդարտ:

Բայց հուսախաբվեց բանվոր—գյուղացին...
Զինվորը կռվից չդարձավ հողին,
Իսկ սպիտակ ձեռնոց „հերոս“ Գերենսկին
Հարձակման քշեց խեղճ զինվորներին:

„Հողը գյուղացուն պետք է պատկանի“
Ասում են, ճառում պաշտպաններն ազգի,
Բայց հողատիրոջ հողը յեւ խլել,
Չեն համարձակվում, կարծես վախում են...

Սակայն հաշված են կարճ ամիսները
Ժամանակավոր կառավարութեան,
Ժողովուրդն արդեն սպասում է որը
Վերջին պայքարի և ազատութեան:

1917 Թ. (ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ)

„Իշխանութիւնը տվեք խորհուրդներին“

Փայլում ե կարմիր դրոշակներին,

Յեվ զորքը բոլոր բոլշևիկի դարձած,

Միանում ե շուտ բանվորին քաղցած...

Յեվ մեծ Իլիչը կռվի ղեկավար,

Վարում ե մասսան ու վոտքի հանում,

Ուղղում ե նրան ձեռքերով ճարտար

Յեվ իշխանութիւնն տուգներից խլում...

* * *

Ահա մեծ Ռուսիան յերկիր բանվորի,

Յերկիր գլուզացու և խորհրդների,

Մեն մենակ կանգնած ամբողջ աշխարհում

Բուրժուան վստիսից ե նա պաշտպանվում:

Բայց մեծ ե ուժը աշխատավորի,

Տոկուն, ուժեղ ե դասը բանվորի,

Նա շտապով կարմիր բանակ ե կազմում,

Յեվ „սպիտակներին“ մեր յերկրից հանում:

* * *

Այժմ հաղթական պրոլետարիատը,

Տանջված մարդկության հույսն ու հավատը,

Վարում ե ղեկը մեր Մեծ Միութեան,

Շինում սոցիալիզմ համայն մարդկության...

ԻՆՉ ՏՎԵՑ ՄԵՋ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԸ.

Յերբ մենք, խորհրդային Միութեան աշխատավորներս տոնում ենք մեծ պրոլետարական հեղափոխութեան տասնամյակը, մեզանից յուրաքանչյուրի պարտականութիւնը պիտի լինի մի հետադարձ հայացք գցել մեր անցած ճանապարհի վրա, ստուգել մեր նվաճումները և պակասութիւնները, ապագայում այլևս սխալներ չանելու համար:

Այս հոգիւածի նպատակն ե լուսաբանել խորհրդի հայ ազգաբնակչության կյանքն ու գրութիւնը անցյալում—ցարական ընթիմի ժամանակ և ներկայումս—խորհրդային իշխանութեան որով:

խորհրդի հայ ազգաբնակչության մեծ մասը տնտեսական գաղան պատճառներից ստիպված գաղթել ե Տաճկաստանից: Ռուսաստան գալով նրանցից բնքն են առեարով և հացագործութեամբ պարապել: Նրանց մեծագույն մասը ուսու լեզուն չգիտենալով և կուլտուրայես հետամնաց լինելու պատճառով յենթարկվել ե հենց իրա հայրենակիցների շահագործման: Պակաս նշանակութիւնն չունէր նաև ցարի մանր ազգութիւնների ճնշման և ուսացման քաղաքականութիւնը: Հացագործ գործատերերը տեսնելով, վոր այդ հայրենակիցներն, իրենց լեզուն չգիտենալուն և անգարգացածութեան շնորհիվ չեն կարող աշխատել գործարաններում և ուրիշ տեղերում, ամենասարսափելի շահագործման եյին յենթարկում նրանց: Բավական ե միայն ասել, վոր փոներում աշխատող բանվորը 18 ժամյա բանվորական օրվա համար ստանում եր 15—25 ուլրի և գործատիրոջ կերակուրը: Իսկ ինչ վերաբերում ե մասնագգեստին (специалиста), ապահովագրման—գործատիրոջ հաշվին, այդ մասին խոսել նույն իսկ չեր կարելի: Նույն գրութեան մեջ եր գտնվում նաև բանվորների մեջ տարվելիք կուլտուրական աշխատանքը: Ինչ կուլտուրական աշխատանքի մասին կարելի յեր խոսել, յեթե բանվորը քնելու ժամանակ ել հաղիվ եր գտնում: Գիշերվա աշխատանքը սովորական յերևույթ եր այն ժամանակները և հազվադուտ եյին այն փոները, վորտեղ աշխատանքը ցերեկն եր կատարվում:

1917 թվականի հոկտեմբերին պրոլետարական հեղափոխութեան ամպը վորոտաց, բայց դժբախտաբար այդ հեղափոխութիւնը մեր քաղաքի հայ բանվորների մեծ մասի կողմից չհասկացվեց, այդ բանի պատճառը նրանց կուլտուրական հետամնացութիւնն եր: Մի բանի տարի շարունակ խորհրդի հայ բանվորական մասսան հեռու մնաց հասարակական և կազմակերպչական կյանքից: Միայն 1924 թվին „Պիշչեվիկու“ պրոֆմիութեան խորհրդի շրջանային կոմիտեն

կազմակերպեց քաղաքի գործարանային կոմիտե, վորի նպատակն էր իր շուրջը հավաքել մասնավոր փոխերում աշխատող բանվորներին, վորոնց մեծ մասը հայեր էին: Այդ բանվորները գործատուների պահանջով դարձել էին զանազան „արտերիների“ անդամներ և իրապես գտնվում էին դժոխային պայմանների մեջ: Նրանց աշխատանքի պայմաններն ավելի լավ չէին քան մինչև Հոկտեմբերյան հեղափոխությունը և միայն հիշյալ գործարանային կոմիտեն նրանց կազմակերպությունը սկիզբը դրեց: Մինչև գործարանային կոմիտեի կազմակերպությունը պրոֆմիտեյան անդամների թիվը շատ չնչին էր: Ներկայումս պրոֆմիտեյան անդամների թիվը մոտավորապես 3000 է: Անդամների ընդհանուր մասսայի միջից արդեն կազմակերպվել և ուժեղ ակտիվ և աստիճանաբար մյուս անդամներն էլ քաջվում են արհեստակցական աշխատանքի մեջ: Կազմակերպված հացագործ բանվորների մեծ մասը մասնակցում է զանազան հասարակական կազմակերպությունների աշխատանքին: Նրանց մեծագույն մասը անդամ է Մուրի, Ավիաբիմի և Հայկական ակումբի և ամեն կերպ աշխատում և բարձրացնել իր կուլտ-կրթական մակարդակը: Նրանց մեջ կուլտուրական աշխատանք տանող կենտրոններն են Հացագործների ակումբը և Մյասնիկյանի անվան Հայկական ակումբը: Այնտեղ նրանք անցկացնում են իրենց ազատ ժամանակը և ակտիվ կերպով մասնակցություն են ցույց տալիս այդ ակումբների տարած աշխատանքներին:

Կազմակերպված հացագործ բանվորների զբոլությունը պարզ բան է, վոր ներկայումս չի կարելի համեմատել անցյալի հետ: Բայց նորից պետք է ասել, վոր մեծ հաստատություններում հայ բանվորների զբոլությունն ավելի լավ է, քան փոքր փոխերում: Այսպես, որինակ, Հայկական Գաղութի փոխերում աշխատող հայ հացագործների թե անտեսական և թե կազմակերպչական զբոլությունն ավելի լավ է, քան թե մյուս փոխերում աշխատողներին: Այստեղի հացագործ բանվորի միջին աշխատավարձը հասնում է 110 ռուբլու մոտավորապես (վարպետներն ստանում են 180-200 ռուբլի, վարպետացուները 120-150 ռուբլի, իսկ աշակերտները 60-80 ռուբլի), իսկ աշխատանքի օրենքների կոդեքսի բոլոր անհրաժեշտ կետերը այստեղ կատարվում են ավելի բարեխիղճ կերպով, քան թե մի ուրիշ վորեւ հիմնարկության մեջ: Ավելին—նրանք իրենց զգում են ձեռնարկության տեղ և ամեն միջոց գործ են դնում, վոր Հայկական գաղութի փոխերի զբոլությունն ավելի լավանա:

Այս կարճ հոգվածք բերում է մեզ այն յեզրակացության, վոր խորհրդային իշխանությունը վոչ մի միջոց չի խնայել ազգային փոքրամասնությունների կազմակերպչական և անտեսական զբոլությունը լավացնելու համար:

Այսօր, Հոկտեմբերյան հեղափոխության տասնամյակին, հայ աշխատավորը, մանավանդ Պարկովի հայ հացագործ բանվորը ավելի քան համոզված է այդ բանում:

ԲԱՐՁՐԱՑՆԵՆՔ ԿՈՒՆՏՈՒՐԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ՏՆԱՅՆԱԳՈՐԾ ՅԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ.

Պարկովում մեծ է յերիտասարդ տնայնագործների քանակությունը: Նրանց կարելի չէ տեսնել փոքրիկ խանութիկներում, վորոնց վրա փայլում է կոշկակարի ցուցանակը, կարելի չէ տեսնել հենց շուկայում կոշկաների զամբյուղի մոտ...

Դրանք քիչ բացառությամբ յերիտասարդներ են, վորոնք փախել են իմպերիալիստական պատերազմի ժամանակ իրենց ծննդավայրից և այժմ մեծ Միություն զանազան հեռավոր և կենտրոնական վայրերում պահում են իրենց գոյությունը կոշիկ կաշվով, կամ կոշիկ սրբելով:

Պարկովի յերիտասարդության այդ մասը քիչ բացառությամբ կանգնած է շուկայում և մեծ չարչարանքով կարողանում է իրա որապահիկը հայթայթել: Յուրաքանչյուր, շոգը, քամին և անձրևը, բուքն ու բորանը արգելք չեն յեղել նրանց շուկա դուրս գալուն:

Բայց ահա այդ մոռացված յերիտասարդության համար էլ վորոշ քայլեր արվեցին: Կուսակցական սեկցիայի ջանքերով բացվեց հայկական ակումբը և Կոմյերիտիության շրջանային կոմիտեն առաջարկեց Պարկովում գտնվող հայ կոմյերիտականներին սկսել աշխատանքն այդ յերիտասարդության մեջ: Յերիտասարդությունն առաջ կազմակերպվեց և ահա յերևան յեկան խմբակներ և սեկցիան աշխատանքները:

Այժմ արդեն, շնորհիվ հոգատար վերաբերմունքի, հայկական արդյունաբերական հիմնարկներում („Хакпроизторг“-ի փոխերում) կազմակերպվեց կոմսոմոլական բջիջ: Այդ բանի հետևանքը յեղավ այն, վոր յեթե 1923 թվականին Պարկովում կային միայն 3 կոմյերիտականներ և մի քանի անկուսակցական ընկերներ, վորոնք ցանկություն էին հայտնել աշխատել դրանց հետ, ներկայումս արդեն մենք ունենք 30 կոմյերիտականներ, վորոնք իրենց շուրջն են հավաքել 100 հոգու չափ յերիտասարդություն և կազմակերպչական ու կուլտ-կրթական աշխատանք են տանում դրանց մեջ:

Այսպիսով ներկայումս կան բոլոր նախապայմանները տանելու ակտիվ աշխատանքներ այդ յերիտասարդության մեջ, իսկ դա շատ կարևոր է:

Այսօր, Հոկտեմբերյան հեղափոխության տասնամյակին—Պարկովի հայ յերիտասարդությունը, զգալով տարված աշխատանքների պտուղները, բոլոր ջանքերը գործ կդնե՝ ավելի յեռանդուն կերպով մասնակցելու կոլլեկտիվ աշխատանքին և հասնելու նոր կոմմունիստական հասարակարգին:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐՅԱՆ ՆԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆԸ ՅԵՎ ՏԱՃԿԱՀԱՅՈՒԹՅՈՒՆԸ.

Տաճկահայր իմպերիալիզմի և սուլթանական քաղաքականությունից զրդված և յեղել թողնել իր բնիկ յերկիրն ու հեռանալ, մասնելով իրան բաղդախնդեր կյանքի դժնդակ պայմաններին: Տաճկահայր լինելով իր յերկրում աշխատավոր, ստիպված և յեղել իր գոյությունը պահպանելու համար ոտար յերկրում կերպարանափոխվել և վերածվել մանր առևտրականի:

Սուլթանական կառավարությունը միշտ աշխատել և անջատել զանազան միջոցներով տաճկահայ աշխատավորին թուրք աշխատավորից, աշխատել և նրանց թշնամացնել միմյանց դեմ, այդ անջատման և թշնամական վերաբերմունքին ոգնել և նաև կղերականությունը: Փախչելով իր բնիկ յերկրից տաճկահայ աշխատավորը ստիպված և յեղել բնկնել մի ուրիշ քաղաքականության ճիրաններ, վորը յեթե վոչ այնչափ բացարձակ, համեմատյալ դեպս ավելի խորամանկ կերպով ստեղծել և միևնույն թշնամական վերաբերմունքը հայ և թուրք աշխատավոր տարրի մեջ: Դա յեր ցարիզմի քաղաքականությունը, վորը միշտ ձգտել և ազգերի ազատ զարգացման արգելք հանդիսանալ, այս կամ այն միջոցներով ոտար ազգերին ռուսացման յենթարկել: Չնայած հալածանքին իր բնիկ յերկրում և ռուսացման քաղաքականության ոտարության մեջ, տաճկահայ աշխատավորը սովորել կերպով պահպանել և իր ազգային հատկությունները: Նա մինչև Հոկտեմբերյան հեղափոխությունը ինչպես հայրենիքում, նույնպես նրանից դուրս, զրկված և յեղել ազատ կերպով զարգանալուց և ոգավելուց քաղաքացիական բոլոր իրավունքներին: Հոկտեմբերյան հեղափոխությունը, հանձարեղ Լենինի ստեղծագործությամբ, միանգամից վերացրեց մեջտեղից ազգային խտրությունը, տալով բազմազան ազգերին հնարավորություն զարգանալ իր սեփական լեզվով և ոգավել բնդհանուր քաղաքացիական իրավունքներին: Ներկայիս, հայր կազմելով մի ազգային փոքրամասնություն հեռավոր հյուսիսում, հնարավորություն ունի պահպանելու իր ազգային առաձնահատկությունները և լայն կերպով զարգանալու ոգավելով խորհրդային իշխանության յեղբայրական վերաբերմունքից: Այդ զգուժ և Խարկովի տաճկահայ աշխատավոր մասսան, վորը ներկայիս ունի իր դպրոցը, ակումբը, բուժարանը և այլն, և այդ բոլորը նա ձեռք է բերած Հոկտեմբերյան հեղափոխության շնորհիվ: Բայց տաճկահայ աշխատավորի ցանկությունները գրանով չեն վերջացել, նա չի մոռացել իր բնիկ յերկիրը, նա ձգտում և դեպի իր ծննդավայրը,

նա սպասում է այն ըուկային, յերբ այնտեղ ևս կը վերացվեն ազգային խտրությունները և նա վերադառնալով իր ծննդավայրը, հանգիստ ու ազատ կերպով պիտի կարողանա զարգանալ, պահպանելով իր ազգային առաձնահատկությունները, անընդհատ յեղբայրական վերաբերմունքը դեպի ոտար ազգերը:

ՏԱՃԿԱՀԱՅ.

18-ին Հոկտեմբերի 1927 թ.
Խարկով.

ԽԱՐԿՈՎԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԻՈՆԵՐԱԿԱՆ ԿՈԼԼԵԿՏԻՎԸ ՅԵՎ
ԴՊՐՈՑԸ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐՅԱՆ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅԱՆ 10-ՐԴ ՏԱ-
ՐԵԴԱՐՁԻՆ ՅԵՎ ՆՐԱՆՑ ԱՆԵԼԻՔՆԵՐԸ.

Հոկտեմբերյան հեղափոխության շնորհիվ լուծվեց ազգային հարցը մեզ մոտ—Խորհրդային Միության մեջ:

Յեթե այսօր Խարկովի հայ աշխատավորությունը հպարտանում է, վոր ներկայիս ունի պետության հաշվին հայկական դպրոց, պիոներական կոլեկտիվ, ակումբ և այլն, վորտեղ սովորում են, դաստիարակվում են մի քանի հարյուր յերեխաներ, ապահովվում իրենց դաստիարակության գործը, վորը շատ մեծ նշանակություն ունի մեզ բոլորիս համար—ի շնորհիվ Հոկտեմբերյան հեղափոխության:

Յեվ ահա այս դպրոցը, պիոներական կոլ. հետ միասին տարեց տարի ուժեղացնելով յուր աշխատանքները, կարողացել են դպրոցը, հանձինս հայկական կոմ. սեկ. և Ն. Կ. Յե. Մ. բջիջի, դնել իր բարձրության վրա: Սկզբնական շրջանում դպրոցը կանգնած էր բավականին դժվարությունների առաջ, (նյութական դրություն, համապատասխան շենք և այլն) վորոնք հնարավորություն չէին տալիս լայնացնելու դպրոցի աշխատանքը, ընդգրկելու դպրոցում պատանեկությունը ավելի մեծ տոկոսով—սակայն հիմա մենք կարող ենք ասել, վոր մեր դպրոցը կարողացել է ընդգրկել ճշգրիտ մեծամասնությունը դպրոցով, ընդառաջելով ծնողներին ամեն կերպ իրենց յերեխաներին դուրս չթողնելու դպրոցից: Դպրոցը ներկայումս ունի յուր դպրոցական շենքը բոլոր հարմարություններով և նյութականապես բավականին ապահովված է, այժմ պետք է, վոր Խարկովի հայ աշխատավորությունը ցույց տա իր ակտիվ մասնակցությունը դպրոցական բոլոր աշխատանքներին: Աշակերտների թիվը տարեց—տարի ավելացել է և ավելանում է յեթե 1922/23 ուս. տարում մենք ունեցել ենք 30—40 աշակերտներ, հիմա ունենք 250—300 աշակերտներ, վոր բավականին մեծ թիվ է մեզ համար: Դպրոցը և պիոներական կոլեկտիվը կապված լինելով իրար հետ—կարողացել են դպրոցի ներքին կյանքին, դպրոցական շինարարության գործում ցույց տալ ակտիվ մասնակցություն մասնակից դարձնելով բոլոր աշակերտներին այդ գործում: Դպրոցի աշխատանքներից յետ չեն մնացել նաև մեր ուսուցիչները ցույց տալով իրենց ոգնությունը աշակերտական խնամավարությանը և պիոներական կոլ-ին:

Պիոն. կոլ. իր աշխատանքներին մասնակից դարձնելով աշակերտությունը, դպրոցի աշխատանքներին ակտիվ մասնակցությամբ բոլոր աշխատանքների նախաձեռնողը լինելով, կարողացել է ապահովել յուր ղեկավարությունը դպրոցում, ապահովել նրանց լենինյան վոգով դաստիարակելու գործը՝ զբաղվելով վերջիններիս իր շարքերը: Պիոն. կոլ. իր աշխատանքները կենտրոնացնելով ակումբում և պիոն. հրապարակում, ամեն կերպ աշխատել է բովանդակալից դարձնել

կոլ-ի հավաքությունները, կոլ-ի աշխատանքները, բավարարել պիոներների պահանջը, մասնակից դարձնել բոլոր պիոներներին, աշխուժացնել կոլ-աշխատանքները:

Պ. Կ. բոլոր կամպանիաները անցկացնելիս մասնակից է դարձրել և պիոներներին և ծնողներին, իր աշխատանքներին տեղյակ պահելու համար կազմակերպել է ծնողական ժողովներ, վորտեղ դրվել են ղեկուցումներ կոլ-ի աշխատանքների մասին և վորից հետո յեղել են ներկայացումներ. ծնողներն ստացել են մեծ բավականություն:

Այս բոլոր տարած աշխատանքների կողքին կան և մի շարք անելիքներ, կատարելու աշխատանքներ, վորոնց վրա պետք է ուշադրություն դարձնի թե պիոն. կոլ. և թե դպրոցը, աշխատելով կոմսոմոլի ղեկավարությամբ վերացնել և կատարել այդ անելիքները (խոստովանենք, վոր կոմսոմոլի ղեկավարությունը յեղել է թույլ):

Պիոն. կոլ-ը իր այսօրվա աշխատանքների ընթացքում պետք է մեծ ուշադրություն դարձնե դպրոցից դուրս մնացած պատանիների վրա, մասնակից դարձնե կոլ-ի հավաքություններին նրանց, վորով և հնարավոր կլինի քաշել մեր շարքերը, այս ասպարիզում կոլ-ը շատ քիչ բան է արել: Պիոներական կոլ-ի ղեկավարությամբ, դպրոցը և կոլ-ը պետք է կազմակերպեն պիոներների հանգիստը և զվարճալիքը, կազմակերպելով հանգստի և զվարճալիքի յերեկոներ, կոլեկտիվ հաճախում կինո, խաղեր և այլն, այդ ասպարիզում ևս քիչ բան է արված, վորը շատ մեծ նշանակություն ունի աշխատանքների թարմացման և աշխուժացման գործում: Յերկրի պաշտպանություն գործում պետք է ել ավելի ակտիվ մասնակցություն ցույց տա կոլ-ը՝ կազմակերպելով հրացանաձգային խմբակներ, հավաքել „հոկտեմբերի յերեխաներ“ սովառնակի համար փոքրիկ գումարները բոլորից—այս աշխատանքներին մասնակից դարձնելով աշակերտությունը:—

Աշակերտական խնամավարությունը և պիոն-կոլ-ի խորհուրդը, վորոնք ղեկավարում են բոլոր աշխատանքները իրար հետ համաձայնեցնելով—պետք է ավելի սերտ կապվեն իրար հետ—մեր անելիքները լիովին կատարելու համար:

Պետք է վոր պ. կոլ. և դպրոցը կապ պահեն Հայաստանի վորե-վիցե դպրոցի և պիոներական կոլ-ի հետ, վորը մեծ զարկ կտա մեր հետագա աշխատանքների համար:

Յեվ վերջին, վորի մասին ուզում եմ ասել, դա դիսցիպլինայի խնդիրն է, վորի վրա մեր մեծ ուշադրություն պետք է դարձնենք, հակառակ դեպքում կանգնած կլինենք մեծ դժվարությունների առաջ:

Բոլոր պիոներները և աշակերտները ձեռք ձեռքի տված պետք է կատարեն իրանց վրա դրած մեծ պարտականությունը—հարթել սոցիալիզմի ճանապարհը մեր խիտ շարքերով:

Բենյամին Նեխիայան. (ԲՈՆՈ)

20 հոկտեմբերի 1927 թ.
Խարկով.

Լ Ո Ւ Ր Ե Ր

— Մանկապարտեզը բացվեց նոյեմբերի 6 ին։ Առայժմ ցուցակագրված են մոտ 30 յերեխա։ Յենթադրվում է, վոր նրանց քանակությունը շուտով կըկնապատկվի։ Մանկապարտեզն առայժմ տեղավորվելու չեն ակումբի շենքում, մինչև համապատասխան շենք ճարելը։ Հրավիրված են մասնագետ ուսուցչուհիներ։

— Գաղութի կուլտ սեկցիան բաց է արել ոտար լեզուների կուրսեր (գերմաներեն և ֆրանսերեն)։ ցուցակագրությունը կատարվում է գաղութի գրասենյակում հինգշաբթի և շաբաթ օրերը։ Կուրսերն առայժմ ձրի չեն։

— Գաղութի կուլտ-սեկցիան մոտ ապագային կազմակերպում է համաուկրալնական մասշտաբով Հայկական ակադեմիկ թատրոն։ Հրավիրված են ռեժիսոր և դերասաններ։ Ներկայացումներին մասնակցելու յեն նաև տեղական դերասաններից մի քանիսը։

— Ընկ. Սարատրիկովի նախաձեռնությամբ խարկովում կազմակերպված է մշտական Լենինականի ոգնություն կոմիտե։ Կոմիտեյի անգամագրվել են խար'ովի բոլոր ականավոր կուսա'ցական ընկերները թե ուս և թե ուկրալնացի։ Կոմիտեյի անմիջական նպատակն է պարբերաբար միջոցներ հայթայթել Լենինականի վերաշինման ֆոնդի ոգտին։ Դժբախտաբար Կոմիտեյի հայ անդամների քանակությունը դեռ շատ փոքր է։ խար'ովի հայ գաղութայիններից յուրաքանչյուրի պարտականությունը պիտի լինի անգամագրվել այդ Կոմիտեյին։ Անգամագրվել կարելի յե գաղութի գրասենյակում ամեն օր։

— Գաղութի կուլտ-սեկցիան նպատակ ունենալով տեղիս հայեմի մեջ տարածել հայերեն գրքեր, ակումբում բացել է կիոսկ, վորտեղ վաճառվում են բոլոր հայերեն գրքերը-իրենց իսկական գնով։ Կիոսկը բաց է շաբաթ և կիրակի յերեկոները։

— ԽՍՀՄ կենտրոնական հրատարակչությունը (Կենտ-հրատ) մոտ օրերումս խարկովում բանալու յե մանր ազգությունների տպարան, վորտեղ, ի միջե այլոց, պիտի լինի և հայկական բաժին։ Գաղութի կուլտ-սեկցիան միջոցներ է ձեռք առնում, ապահովելու տպարանի հայկական բաժինն աշխատանքով, պատրաստվում են հրատարակչության համար թարգմանություններ, ինքնուրույն պատմվածքներ, գիտական գրքեր, դասագրքեր և այլն։

— Ակումբին կից բացված է լիկ-կայան յերկու խմբակներով-անգրագետների և կիսագրագետների համար։ Աշակերտների ընդհանուր քանակությունը ներկայումս 40-ի յե հասնում։ Պարապմունքները տեղի յեն ունենում շաբաթական յերեք անգամ, յերեկոյան ժամի 7-ից մինչև 9 և կեսը։ Ցուցակագրությունը դեռ շարունակվում է ակումբի գրասենյակում ամեն յերեկո։

— Կազմակերպված են և աշխատում են ակումբի հետևյալ խմբակները—գրամատիկական, յերաժշտական, քաղաքագիտական և հրաքանաձգային։ Աշխատանքների սկիզբը յերեկոյան ժամի 6-ին։ Ցուցակագրվել կարելի յե ամեն յերեկո ակումբի գրասենյակում։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Յերես

- 1) Խմբագրությունից —
- 2) Պրոլետարիատի դիկտատուրայի 10 տարին, Գ. Խար-մանդարյան 5—11
- 3) Տասը հոկտեմբեր, բանաստ. Գարենի 12
- 4) Խորհ. Հայաստանը և նրա քաղաքական, տնտեսական և կուլտուրական դրությունը, Գարագաշ 13—25
- 5) Իմ հայրը, բանաստ. Ս. Մարոյանի 26—27
- 6) Հայկական Գաղութի կայնքը խարկովում, Ա. Գարա-գաշյան 28—44
- 7) Խարկովի հայ գաղութը և հայկական բուժարանը, Բժ. Մարիմյան 45—47
- 8) Խարկովի հայկական թատրոնը, ԲՈՒ 48—51
- 9) Աշխատանքի հաղթանակը 1905 թ. բանաստ. 52
- 10) 1917 թ. (փետրվար) „ 53
- 11) 1917 թ. (հոկտեմբեր) „ 54
- 12) Ինչ տվեց մեզ Հոկտեմբերը, Մինդալյան 55—56
- 13) Բարձրացնենք կուլտ. աշխատանքը տնայնագործ յերի-տասարդության մեջ, Զուլիկ 57
- 14) Հոկտեմբ. հեղափոխությունը և տաճկահայությունը, Տաճկահայ 58—59
- 15) Խարկովի հայկ. պիոներական կոլեկտիվը և դպրոցը Հոկտ. հեղ. 10-րդ տարեդարձին և նրանց անելիք-ները, Բենյամին Ներսեսյան (Բոնո) 60—61
- 16) Խրոնիկա 62
- 17) Հայտարարություն 64

ԱՄԵՆԱՄՈՏ ԱՊԱԳԱՅՈՒՄ

ԽԱՐԿՈՎԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹԻ ԿՈՒՆՏ--ՍԵԿ-
ՑԻԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄ Ե

ՀԱՅ ԱԿԱԴԵՄԻԿ ԹԱՏՐՈՆ

— | ՀԱՄԱՌԿՐԱՅՆԱԿԱՆ ՄԱՅՏՏԱԲՈՎ | —

Հրավիրված են նոր դերասաններ յեվ հմուտ ունեցողներ. խմբին մասնակցելու յեն սեղական դերասաններից մի փանիսը:

Թատրոնի ռեպերտուարի մեջ մտնելու յեն հետևյալ պիյեսաները.

„Ժան Ռուլ“, „Բուք ու բորան“, „Միրա Եֆրուս“, „Պեպո“, „Ուկրանոսից դենը“, „Փարիզ“, „Ակամա հերոս“, „Մորզանի խնամին“, „Ամեդ մեղավորներ“, „Վերաքննիչ“, „Փոքրիկ շոկոլադուհի“, „Փողոցի աղջիկ“, „Արքա լիբ“, „Լուսադեմին“ և այլն:

Պատրաստվում են ամսատոմսեր (абонементы):

Մինչև սեփական թատրոնի շենք ճարելը ներկայացումները պետք է տրվեն ակումբի դահլիճում, դրա համար ամսատոմսերի քանակությունը սահմանափակված պիտի լինի:

Թատրոնի բացման և ամսատոմսերի վաճառման որը կհայտարարվի առանձին:

ԿՈՒՆՏ--ՍԵԿՑԻԱ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲՈՒԺԱՐԱՆ (ԽԱԿ-ԻՆ ԿԻՑ) (Москалевка)

ՀԻՎԱՆԴՆԵՐԻՆ ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ ԵՆ ԽԱՐԿՈՎԻ ԲՈԼՈՐ

— | ՀԱՅ ԲԺԻՇԿՆԵՐԸ | —

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹՅԱՆ ՈՐԵՐԸ ՅԵՎ ԺԱՄԵՐՆ ԸՍՏ
ՄԱՍՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ

ՇԱԲԱԹՎԱ ՈՐԵՐԸ ————— ԺԱՄԵՐԸ

Յերեխաների հիվանդութ.	Յերկուշ, չորեքշ, ուրբաթ, յերեկոյ.	6—8
Ներքին	Յերեքշաբթի, շաբաթ	5—7
Վերաբուժական	Յերեքշաբթի, շաբաթ	6—8
Կանանց	Յերկուշ, չորեքշ, ուրբաթ	6—8
Կաշվի և վնասերակ.	Ամեն որ Հայ վնասերակները տանը	
	առավ. 9—12, յերեկոյան	5—8

Ատամների	Ամեն որ (բացի հինգշ. և կիրակի որ.)	4—8
Թոքային	Յերկուշ, չորեք, ուրբաթ	6—8

Ձրի անալիզներ, ռենդգեն ճառագայթներ, դեղեր և այլն: Յերեխաների պատվաստում (прививка):

Բուժարանին անդամագրվել կարող են բոլոր հայերը. պայմանները հետևյալներն են.

1) Բանվորները, ծառայողները, կուստարները և 1 կարգի առևտրականները վճարում են 3 ուրլի մուտքի վճար և 1 ո. 25 կ. ամսավճար:

2) II, III և բարձր կարգի առևտրականները վճարում են 5 ուրլի մուտքի վճար և 2 ուրլի ամսավճար:

Ձրի բժշկական ոգնություն ստանալու իրավունք ունեն անդամների խնամքի տակ գտնված անձինք:

Անդամագրություն ընդունվում է գաղութի գրասենյակում ամեն որ, յերեկոյան ժամի 5—7:

Անդամներին ցույց է տրվում հարկ յեղած դեպքում բժշկական ոգնություն տանը, շրջիկ բժշկի միջոցով:

Չքաղոր հայերին բժշկական ոգնությունը Ձրի յե տրվում:

ՎԱՐՉՈՒԹՅՈՒՆ

« Ազգային գրադարան

NL0418057

4551
ԳՐԱԸ 50 ԿՈՊԵԿ

10 ОКТЯБРЬ

Сборник статей, посвященный десятилетию
Октябрьской Революции,

под общ. редакцией Г. И. Хармандаряна.

На армянском языке.

Издания Культсекции Харьковской Армянской Колонии.